

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

”Vanhemmat huolen lähteinä, lapset huolen kohteina?”

Pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä

Sipoon perhepalvelukeskuksessa

Kojo, Heli

Kumpulainen, Miia

2011 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

”Vanhemmat huolen lähteinä, lapset huolen kohteina?”

Pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä Sipoon
perhepalvelukeskuksessa

Heli Kojo
Miia Kumpulainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2011

Heli Kojon
Miia Kumpulainen

”Vanhemmat huolen lähteinä, lapset huolen kohteina?” - Pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä Sipoon perhepalvelukeskuksessa

Vuosi 2011

Sivumäärä 44

Teimme opinnäytetyömme Sipoon perhepalvelukeskuksessa lastensuojelun perhetyöstä. Sipoon perhepalvelukeskuksessa toiminta on alkanut vuoden 2010 alussa ja keskuksessa toimivat lastensuojelu, perhetyö, nuorisoperhetyö, erityispäivähoito, neuvola, perheneuvola, psykologi, lastenvalvoja ja HUSin lastenspsykiatrian poliklinikka. Sipoon perhetyössä toteutetaan kolme eri perhetyön muotoa: ennaltaehkäisevää perhetyötä, lastensuojelun perhetyötä sekä kodinhoidollista perhetyötä. Sipoossa lastensuojelun perhetyö tapahtuu useimmiten sosiaalityöntekijän päätöksellä. Perhe voi myös itse ohjautua avun piiriin tai perhettä voidaan motiivoida ottamaan perhetyö vastaan.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä ja sitä kautta tuottaa perhetyöntekijöille arvokasta tietoa heidän työskentelystään sekä siitä, miten lapsiperheet ovat sen kokeneet. Aihe muodostui yhdessä Sipoon perhepalvelukeskuksen perhetyöntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa.

Tutkimustehtäväksemme muodostui: Millaisia kokemuksia pienten lasten perheiden vanhemmilla on perhetyöstä Sipoon perhepalvelukeskuksessa? Opinnäytetyömme teimme laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Aineiston analysoimme aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Keskeiset käsitteet opinnäytetyössämme ovat perhe, perhetyö sekä lastensuojelun perhetyö.

Opinnäytetyön tulokset kertovat perheillä olleen epätietoisuutta perhetyötä kohtaan. Työskentelyn aloittaminen koettiin epäilyttävänä, kun työskentelyn tarkoitusta ei kunnolla tunnettu. Työskentelyn edetessä luottamus ja hyväksyntä perhetyötä sekä perhetyöntekijöitä kohtaan kasvoi. Perhetyöstä muodostui tärkeä elementti perheiden elämässä. Perheiden saama henkinen ja konkreettinen apu koettiin helpotuksena. Myös keskustelut perhetyöntekijöiden kanssa koettiin tärkeänä osana työskentelyä. Merkittävimpana tuloksena voidaan pitää sitä, että vanhempien toiminta lastensa kanssa lisääntyi. Kolme neljästä perheestä koki oman toimintansa lasten kanssa muuttuneen myönteisesti ja he kokivat tekevänsä lasten kanssa enemmän asioita yhdessä.

Tutkimustehtävämme ulkopuolelta ilmeni mielenkiintoinen asia. Perheet eivät tienneet perhetyöstä tai sen mahdollisuudesta ennen asiakkuuden alkamista. Tässä olisi mielestämme hyvä tutkimuksen aihe: perhetyön tunnettavuuden tutkiminen.

Asiasanat: perhetyö, lastensuojelun perhetyö, kokemus

Heli Kojo
Miia Kumpulainen

"Parents as a source of concern, children are subjects of concern?" -Child families' parents' experiences of family work in Sipoo Family Service center

Year 2011

Pages 44

We conducted our thesis in Sipoo Family Service center in relation to child protection in family work. Sipoo Family Service center started in the beginning of 2010 and in the center there are child protection, family work, youth family work, special day care, maternity clinic, family counselling, a psychologist, a child welfare officer and HUS child psychiatry clinic. There are three different kinds of family work in Sipoo Family Service center: preventive family work, child protection family work and homemaking family work. In Sipoo, child protection in family work is carried out by a social worker's decision. The family can also come through their own initiative and get help or they can be motivated to accept family work.

The purpose of our thesis is to describe child families' parents' experiences and to produce valuable information to family workers and how the families have experienced the work. The subject was formed together with the family workers in Sipoo Family Service center.

Our research question was: What kind of experiences do child families' parents' have of the family work in Sipoo Family Service center? Our thesis is a qualitative study and our material was collected with theme interviews. The interview material was analyzed by using content analysis. The central concepts of our thesis are family, family work and child protection in family work.

The findings revealed the families' confusion about family work. Starting in family work was considered a little suspicious because the families did not know the meaning of the work very well. During the work the trust and approval towards family work and family workers increased. Family work became an important element in the families' lives. The families received mental and practical help, and they thought that the help was very relieving. Discussions with the family workers were also experienced as an important part of the work. One of the most significant findings was that the parents' activity with their children changed positive. Three of the four families experienced their activity changed in a positive way and they also thought that they were more involved with their children.

Outside of our research question revealed an interesting point. The point was that before starting in family work, families did not know about family work or the possibility for it. We think that here is a good idea for possible future study: the awareness of family work.

Keywords: family work, child protection in family work, experience

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Sipoon perhepalvelukeskus	7
3 Lastensuojelun perhetyö	8
3.1 Perhe	8
3.2 Perhetyö	9
3.3 Lastensuojelun perhetyö.....	11
4 Perhetyön aiemmat tutkimukset ja kehittämissuunnitelmat	13
5 Laadullinen tutkimus.....	15
6 Kokemuksen tutkiminen	16
7 Opinnäytetyön toteutus	17
7.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä.....	17
7.2 Teemahaastattelu.....	18
7.2.1 Haastattelumenetelmän ja haastateltavien valinta	18
7.2.2 Haastattelujen toteutus	19
7.3 Aineiston analysointi	20
7.3.1 Sisällönanalyysi	21
7.3.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	21
8 Opinnäytetyön tulosten tarkastelu	22
8.1 Työskentelyprosessin alkaminen sekä epäilyn ja pelon kokemukset.....	22
8.2 Perhetyö tukena ja apuna	24
8.3 Lapsen hyvinvointi	25
8.4 Hyväksyvä vuorovaikutussuhde	26
8.5 Perhetyö oppimiskokemuksena	27
9 Tulosten yhteenveto	29
10 Pohdinta	30
10.1 Opinnäytetyön herättämät ajatukset	30
10.2 Kehittämissuunnitelmat.....	31
10.3 Eettisyys ja luotettavuus	32
Lähteet	36
Liitteet.....	39

Liite 1 Saatekirje tutkimukseen osallistuville	39
Liite 2 Suostumuslomake	40
Liite 3 Tutkimuslupa	41
Liite 4 Teemahaastattelun teemat	42
Liite 5 Esimerkki analyysitaulukosta.....	43

1 Johdanto

Lapsen edusta puhutaan usein mediassa, sekä kansallisesti että globaalisti. Vuonna 1989 Suomi ratifioi YK:n Lapsen oikeuksien julistuksen, joka edellyttää lapsen edun ja hyvinvoinnin vaalimista ja toimia niiden hyväksi. Lapsen etu onkin itseisarvo, jolle häviää esimerkiksi yhteiskunnan kustannusten minimoimisen tavoite. Suomen mediassa keskustelu lapsen eduista ja oikeuksista keskittyy yleensä siihen, mitä Suomessa tapahtuu. Kun mukaan otetaan muu maailma, Suomen tilanne nähdään yleisesti hyvänä. (Vuori & Nätkin 2007, 20- 21.)

Parina viime vuotena keskustelua on käyty myös lastensuojelulaista, joka on uudistettu. Uudessa lastensuojelulaissa (2008) painotetaan ennaltaehkäisevää työskentelyä ja varhaista tukea. Laissa perhetyötä ei määritellä omaksi sosiaalipalveluksi, vaan sen katsotaan kuuluvan lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteisiin. Lakiin on tullut uutena avohuollon tukitoimien tarkoitusta kuvaava säännös. ”Tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta sekä kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.” (Kunnat.net 2010.) Uudessa lastensuojelulaissa uudistettiin myös kunnan velvollisuuksia. Rätty (2007, 202) toteaa, että kunnan on panostettava ehkäisevän lastensuojelun palveluihin. Tarkoituksena olisi, että kunnan peruspalveluiden piirissä toimiva ehkäisevä lastensuojelu hoitaisi tietynlaisia tilanteita niin, että lastensuojelun asiakkuutta ei tarvitsisi syntyä. Näin perhetyö ei välttämättä aina liity lastensuojelun asiakkuuteen. Perhe voi olla perhetyön parissa ilman, että heillä on lastensuojelun asiakkuus.

Reijonen (2005, 8) ajoittaa perhetyön alkutaipaleen sodan jälkeiseen Suomeen. Perhetyö on muokkautunut vuosien varrella ja sille on muodostunut iso ja tärkeä rooli sosiaalialalla. Sosiaaliportin (2010) sivuilla määritellään perhetyö seuraavanlaisesti: ”Perhetyö-nimikkeen alla voidaan tehdä työtä hyvin erilaisin menetelmin ja toimintamuotoja apuna käyttäen. Perhetyön yksiselitteinen ja kokonaisvaltainen määrittely on haastavaa. Perhetyön sisältö, toimintamuodot, tavoitteet, tekijät ja organisointi vaihtelevat eri paikkakunnilla, mutta perhetyö toimintana on vakiintunut kuntiin.”

Opinnäytetyömme toteutimme Sipoon perhepalvelukeskuksessa, joka on perustettu vuoden 2010 alussa. Keskuksessa toimivat lastensuojelu, perhetyö, nuorisoperhetyö, erityispäivähoito, neuvola, perheneuvola, psykologi, lastenvalvoja ja HUSin lastenpsykiatrian poliklinikka. Keskus mahdollistaa erinomaisen moniammatillisen yhteistyön ja muutoksessa nähdään paljon uusia mahdollisuuksia. Toteutimme opinnäytetyömme liittyen Sipoon perhetyöhön ja

aiheenamme oli tutkia lastensuojelun perhetyön pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä.

Opinnäytetyössämme esittelemme ensin Sipoon perhepalvelukeskuksen. Seuraavaksi siirrymme käsittelemään lastensuojelun perhetyön teoriaa. Kerromme ensin nykyisistä perhekäsityksistä ja yleisesti perhetyöstä. Perhetyöstä olemme ottaneet erilliseen tarkasteluun lastensuojelun perhetyön. Tämän jälkeen käsittelemme perhetyötä koskevia aiempia tutkimuksia sekä perhetyöhön liittyviä kehittämissohjelmia ja projekteja. Tämän jälkeen kuvailemme opinnäytetyömme tarkoitusta ja etenemistä lähemmin sekä kerromme tutkimustehtävästämme. Tästä jatkamme opinnäytetyömme tutkimukselliseen taustaan. Lopuksi käymme läpi opinnäytetyömme tulokset ja pohdimme niitä sekä työtämme kokonaisuudessaan.

2 Sipoon perhepalvelukeskus

Sipoossa toimi vuosina 2004 - 2005 valtionavusteinen projekti Elämänlanka. Projektin myötä perhetyöhön saatiin uusia työmenetelmiä, yhteistyö verkostojen kanssa tiivistyi, koulutus lisääntyi, ryhmätoiminnot alkoivat ja luotiin oma perhetyön malli. Sipoon perhepalvelukeskuksessa on kolmenlaista perhetyötä: ennaltaehkäisevää perhetyötä, lastensuojelun perhetyötä ja kodinhoidollista perhetyötä. Ennaltaehkäisevä perhetyö toimii Sipoossa siten, että perheet voivat itse ottaa yhteyttä perhetyöhön, jos jokin asia vanhemmuudessa, lastenhoidossa tai kasvatuksessa mietityttää. Ennaltaehkäisevä perhetyö on Sipoossa lyhytkestoista, perheiden tarpeista lähtevää ja perheen omat voimavarat huomioonottavaa. Usein perhetyöhön hakeutumiseen ovat syinä uniongelmat, masennus, väsymys ja kasvatusasiat. Sipoossa kynnyks on pyritty pitämään matalana, jotta perheet itse voisivat hakeutua perhepalvelukeskukseen. Matalasta kynnyksestä kertoo myös se, että ennaltaehkäisevä perhetyö on haluttu ulottaa neuvoloihin, päivähoittoon, kouluihin ja leikkipuistotyöhön. (Karppinen 2010.)

Lastensuojelun perhetyöhön asiakkaat ohjautuvat sosiaalityöntekijöiden kautta ja työskentelyä perheessä suunnitellaan sekä arvioidaan yhteistyössä perheen kanssa. Perhetyötä tarvitaan yleisimmin perheissä, joilla on elämässään vakava kriisitilanne. Lastensuojelun perhetyön tehtävänä voi olla tilanteen selvittäminen, seuranta, huoltaminen, tukeminen, kontrollointi, parantaminen, korjaaminen, muutosprosessissa tukeminen tai yhdistelmä näistä. Yleisimmin työskentely tapahtuu perheen kotona ja se voi olla ajallisesti melko pitkäkestoistakin. Lastensuojelun perhetyö on aina tavoitteellista ja dokumentointi on yksi tärkeä osa työtä. (Karppinen 2010.)

Kotihoidon perhetyö puolestaan on kodinhoidollista apua perheille, joissa avun tarve tulee yleensä yllättäen, esimerkiksi sairauden tai väsymisen myötä. Kodinhoidon perhetyö tilataan kotihoidon ohjaajan kautta ja se on perhetyön muodoista ainoa, joka on maksullista. Maksu

määräytyy perheen tulojen mukaan. Perhetyöntekijät avustavat perhettä tavanomaisissa, arkisissa asioissa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kotihoidon perhetyöntekijä auttaa perheitä, joissa on esimerkiksi paljon lapsia, perheen äiti on sairastunut tai perheellä on muuten jokin yllättävä elämäntilanne, jolloin he tarvitsevat tilapäistä lasten- ja kodinhoidollista apua. (Karppinen 2010.)

Perheet ohjautuvat tietyille työntekijälle yhteisen pohdinnan kautta. Työntekijöiden käytäntönä on käydä läpi viikkopalavereissa uudet yhteydenotot ja pohtia yhdessä sopivaa työntekijää kullekin perheelle. Joskus joudutaan pohtimaan sitäkin, mikä on perhetyötä ja mikä ei, ja onko perhetyö oikea auttamiskeino kyseiselle perheelle. Perhetyössä on tärkeää tuntee muita auttajatahoja ja osata tarpeen mukaan myös ohjata perheitä muiden palvelujen piiriin. Säännöllinen työnohjaus on perhetyössä erittäin tärkeä asia, joka auttaa työn rajaamisessa sekä omassa jaksamisessa. Perhetyön ideologiana Sipoossa on, että oikeat perheet saisivat oikeaa apua oikeaan aikaan. (Karppinen 2010.)

3 Lastensuojelun perhetyö

Opinnäytetyömme keskeisiä käsitteitä ovat perhe, perhetyö ja lastensuojelun perhetyö. Keskitämme teoriaperustassamme lastensuojelun perhetyöhön, koska haastateltavamme ovat lastensuojelun perhetyön asiakkaita.

3.1 Perhe

Nykyään perheen muoto vaihtelee. Reijonen (2005, 32) määrittelee perheen seuraavanlaisesti: perhe voi muodostua yhdestä, kahdesta tai useammasta jäsenestä joko biologisilla tai sosiaalisilla perusteilla. Yleisesti perheen oletetaan muodostuvan kahden eri sukupolven ihmisistä. Olennaista siinä on, että nämä henkilöt jakavat yhteisen arjen ja heidän välillään on tunneside. Nykyisin perhemalli ei ole enää yksiviivainen, vaan perhetyyppinä on uusperheitä, perheiden yhdistelmiä ja yhdessä asumisen muotoja, joissa lapsista pidetään huolta. Myös Yesilova (2007, 41) mainitsee muuttuneesta perhekäsityksestä. Muuttunutta käsitystä on edesauttanut viimeaikainen kriittinen perhetutkimus, joka avartaa vallitsevaa ristiriitaa perheideologian ja todellisten perheiden tekemien ratkaisujen välillä. Perheillä on oma yksilöllinen tapa järjestää arkensa ja koota ympäröivän perheensä. Uusperheet, sateenkaariperheet, yksinhuoltajaperheet ja maahanmuuttajaperheet ovat muokanneet yleistä käsitystä ydinperheestä, johon kuuluvat isä, äiti ja biologiset lapset.

Perheenjäsenet ovat olemassa yksilöinä, mutta perheenjäseniksi he tulevat keskinäisten suhteidensa välityksellä. Perheen parhaaksi - perhetyön arkea - kirjassa (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 25) todetaan, että perheessä on monenlaisia suhteita:

parisuhde, vanhempien ja lasten välinen suhde sekä sisarusten välinen suhde. Muutos yhdessä perheenjäsenessä tai perheenjäsenten välillä vaikuttaa myös muihin perheenjäseniin ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Näin voidaan sanoa, että perheessä kaikki vaikuttaa kaikkeen. Myllärniemen (2007, 57) mukaan perheiden suhteita ja vuorovaikutusta tarkastellaan siitä lähtökohdasta, että perheen yhden jäsenen käyttäytyminen vaikuttaa kaikkien muidenkin käyttäytymiseen perheessä. Perhe nähdään vuorovaikutusjärjestelmänä, jossa jokainen ilmaisuillaan ja käyttäytymisellään vaikuttaa toisiin ja on myös toisten perheenjäsenten vaikutusten alaisena. Perhetyön oletuksena on, että vaikuttamalla yhteen systeemin osaan saadaan muutoksia aikaan myös systeemin muissa osissa. Keskeistä on yksilön kohtaaminen suhdejärjestelmässä ja perheen elämäntilanteen tarkastelu kokonaisuutena.

Vanhemmuus on tärkeässä roolissa perheen hyvinvoinnissa. Vanhemmuuteen liittyy ajatus, että auttamalla lapsia autetaan myös heidän vanhempiaan. Tärkeää on vahvistaa vanhempien vastuuta lapsistaan. Järvinen ym. (2007, 90 - 91) kirjoittavat, että vanhemmuus alkaa lapsen syntymästä ja kestää lopun elämän. Vanhemmuuteen vaikuttaa elämän nykytilanne sekä vanhemman omat lapsuuden kokemukset vanhemmuudesta. Vanhemmuuteen voidaan katsoa kuuluvan erilaisia osa-alueita. Näitä ovat biologinen, psykologinen, juridinen ja käytännöllinen vanhemmuus. Vanhemmuus kasvaa ja kehittyy koko ajan eikä se ikinä saavuta täydellisyyttä. Jokaisella vanhemmalla on omat käsityksensä hyvästä vanhemmuudesta ja nämä käsitykset tuleekin ottaa huomioon perhetyön työskentelyssä.

3.2 Perhetyö

Järvinen ym. (2007, 15 - 16) kirjoittavat, että perhetyö on yksilöllistä. Se suunnitellaan aina kullekin perheelle sopivaksi. Joillekin perheille riittää vain yksi käynti, kun taas toinen perhe voi tarvita useamman tapaamisen perhetyöntekijän kanssa. Päämääränä on aina perheen itsenäinen selviytyminen arjessa, perheen hyvinvoinnin lisääminen ja kyky hakeutua tarvittaessa ajoissa palvelujen piiriin. Perhetyön yksi tärkeä osa-alue on perheen arkielämään vaikuttaminen. Perhetyössä keskitytään pieniin muutoksiin ja toimiin sekä tukemiseen arkielämän haastavissa tilanteissa.

Perhetyö toimii arjen tasolla. Perhetyössä perhettä pidetään oman tilanteensa sekä arkensa asiantuntijana ja perhetyöntekijää työprosessin asiantuntijana. Työntekijä ja perheenjäsenet tekevät yhteistyötä keskenään, he ovat yhteistyökumppaneita. Kriisiytyneessä tai ongelmallisessa tilanteessa perheenjäsenten oma asiantuntijuus ei välttämättä ole käytössä tai totuudenmukainen. Perhetyöntekijän tulee tällaisessa tilanteessa olla perheen apuna, jotta perhe näkee oman tilanteensa laajemmin. Alussa perhetyöntekijät voivat antaa neuvoja perheelle ja ne voivat olla hyvinkin konkreettisia, mutta loppua kohden neuvot muuttuvat enemmän ohjauksellisiksi. Neuvot voivat käsittää esimerkiksi perheen ja lapsen säännöllisen vuorokausi-

rytmin muodostamisen. Tämä luo arjen turvallisuutta, joka on lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Arjen hallinta on iso osa perheen toimivuutta ja arjen sujuvuus tuo turvan sekä jatkuvuuden tunteen. (Järvinen ym. 2007, 25, 86.)

Perhetyöhön liittyy kiinteästi eri tahoja. Osa tahoista lähettää ja ohjaa asiakkaita perhetyön palvelujen piiriin, osa tahoista on yhteistyökumppaneita. Perhetyötä voi tuottaa myös useampi taho. Reijosen (2005, 21) mukaan perhetyötä voi tuottaa monenlaiset eri sektorit kuten sosiaalityö, päivähoito, terveydenhuolto, koulu, järjestöt, seurakunta, erityispalvelut ja kotipalvelu. Isoherrasen, Rekolan ja Nurmisen (2008, 33) mukaan asiantuntijoilla on yhteinen tehtävä tai ongelma ratkaistavanaan ja tavoitteeseen pääsemiseksi he yhdistävät tietonsa ja osaamisensa. Sipoossa yhteistyö eri tahojen kanssa on laaja-alaista, sillä yhteistyökumppaneita ja verkostoja ovat esimerkiksi sosiaalitoimisto, poliisi, päivähoito, koulut, lääkäri, neuvola ja psykologi.

Järvisen ym. (2007, 15 - 17; 24, 94) mukaan perhetyötä ohjaavat asiakas-, perhe- ja lapsilähtöisyys- käsitteet. Perhetyössä on huomioitava myös sosiaalialan eettiset ohjeet. Perhetyö on muutokseen pyrkivää työskentelyä. Tavoitteena on lapsen edun turvaaminen ja perheiden tukeminen vaikeassa elämäntilanteessa. Välillä kuitenkin vanhempien omat henkilökohtaiset ongelmat saattavat viedä liikaa aikaa ja tilaa. Työskentelyn tavoitteiden suunnittelussa tärkeää on nähdä perhe kokonaisuutena, mutta välillä perhettä voidaan tavata myös erillään toisistaan. Esimerkiksi alussa työskentely voi alkaa vanhempien kanssa tehtävällä työllä, josta siirrytään hieman myöhemmin lasten kanssa tehtävään työhön. Perhetyöntekijän on kuitenkin pidettävä mielessä koko työskentelyn ajan lapsinäkökulma. Rätty (2007, 25) kirjoittaa, että työskentelyssä otetaan huomioon vanhempien oikeudet ja velvollisuudet toteuttaa lapsen etua. Lastensuojelun yksi tarkoitus on perheen yhdistäminen ja vanhemmuuden tukeminen. Vanhempien oikeudet ja tarpeet tulee ottaa riittävästi huomioon, kuitenkin niin, että se on lapsen edun mukaista.

Järvinen ym. (2007, 10 - 11) kirjoittavat: ”Perhetyö on kontekstisidonnaista: se muotoutuu sen mukaan, missä, millaisessa tilanteessa ja mihin tavoitteeseen pyrkien sitä tehdään. Sillä on kuitenkin oma erityinen tehtävänsä kontekstista riippumatta: perheen tukeminen muutoksessa. Perheen tukemisessa lähdetään perheen tarpeista, toimitaan joustavasti niiden mukaisesti ja niihin vastaten.” Saarnio mainitsee kirjassa Lastensuojelu tänään (2004, 247) tärkeimpänä perhetyön perusajatuksena keskittymisen ongelmien sijasta ratkaisujen löytämiseen. Tavoitteena olisi nähdä ongelmat ja asiat voimavaroina. Menneisyyttä pidetään voimavarana, mutta työskentely kohdentuu tulevaisuuteen sekä vahvuuksien etsimiseen ja käyttämiseen.

3.3 Lastensuojelun perhetyö

Myllärniemen (2007, 16) mukaan sosiaalivirastojen yksilökohtainen perhetyö on suurimmaksi osaksi lastensuojelun perhetyötä, jota toteutetaan lastensuojelun sosiaalityön yhtenä avo- huollon tukitoimena. Perhetyön asiakasperheet ovat useimmiten lastensuojelun asiakasperheitä. Heidän kanssaan tehtävä työ on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Perheet tarvitsevat neuvontaa ja ohjausta sekä yleensä pitkäaikaista tukea ja kuntoutusta. Usein perhetyön perheissä on lastensuojelullisia riskitekijöitä, esimerkiksi vanhemman päihdeongelma. Tavoitteena on aloittaa perhetyö mahdollisimman varhain lastensuojeluasiakkuuden alkuvaiheessa. Työskentelyn suunnittelu ja aloittaminen tulee kuitenkin olla tahdikasta. Taskinen (2007, 15) kirjoittaa, että lastensuojelussa tehtävät toimenpiteet tulee aina tehdä mahdollisimman hienovaraisesti. Niitä tulee valmistella aina lapsen ja perheen kanssa yhteisesti. Välillä tulee kuitenkin tilanteita, joissa yhteisymmärrykseen työskentelystä tai tilanteesta ei päästä. Tämä luo jännitteitä ja ristiriitoja työhön. Myllärniemi (2007, 17) lisää, että lastensuojelun sosiaalityön asiakkuuden ja lastensuojelun perhetyön erona on se, että perhetyön edellytyksenä on perheen suostumus yhteistyöhön. Vastoin perheen tahtoa ei voida perhetyötä aloittaa, mutta perhettä voidaan motivoida ottamaan perhetyö vastaan.

Karppinen (2010) toteaa, että Sipoossa perhe on voinut itse hakeutua hoidon piiriin. Useimmiten kuitenkin Sipoossa lastensuojelun perhetyö tapahtuu sosiaalityöntekijän päätöksellä, se on asiakkaalle maksutonta ja taustalla on lastensuojeluilmoitus. Järvinen ym. (2007, 43 - 44) kirjoittavat, että lastensuojelullisin perustein järjestetty, maksuton perhetyö määritellään lastensuojelulliseksi, joka on suunnitelmallista ja tavoitteellista, usein intensiivistä toimintaa lapsen ja perheen tueksi. Lastensuojelun perhetyöhön tulevien perheiden tilanne on jo kriisiytynyt, ongelmat kasautuneet sekä lapsesta on iso huoli. Tämän vuoksi tilanteen selvittämisessä voi kestää pitkään eli lastensuojelun perhetyö on yleisesti pitkäkestoista. Toiminta tapahtuu perheelle tehdyn asiakassuunnitelman mukaisesti. Lastensuojelun perhetyön yksi tavoite on tehdä väliintulo perheen tilanteeseen, joka auttaa perhettä selviytymään kriisitilanteesta, jotta lapsen huostaanotolta vältyttäisiin. Saarnio (2004, 250 - 251) puhuu korjaavasta perhetyöstä (opinnäytetyössämme käytämme samasta nimitystä lastensuojelun perhetyö). Asiakasperheelle on tehtävä suunnitelma, joka kuuluu lastensuojelun perhetyöhön. Alussa selvitetään asiakasperheen elämänhistoria ja kartoitetaan voimavarat ja lähiverkostot. Myös asiakasperheen työn tavoitteet selvennetään. Taskinen (2007, 39) kirjoittaa, että asiakassuunnitelma tulee tehdä aina yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Aina huoltajat eivät ole saman näkemyksen takana sosiaalityöntekijöiden kanssa tulevasta työskentelystä ja avun tarpeesta, joten suunnitelmaan tulee kirjata myös nämä eriävät mielipiteet.

Myllärniemi (2007, 39 - 41, 59) näkee perhetyöntekijät perheiden ongelmakäsitysten määrittelijöinä. Ongelmat tulee arvioida aina lapsen näkökulmasta. Perheen ongelmat katsotaan

lähtevän vanhempien toiminnasta. Vanhemmat määritelläänkin usein toimijoiksi ja lapset toiminnan objekteiksi. Lasten toiminta ja olotila kertovat perheen tilanteesta sekä heijastavat vanhempien toimintaa. Lähtökohtana työskentelylle ei ole parantaa esimerkiksi vanhemman alkoholiongelmia, vaan taata lapsen hyvinvointi ja tarpeet. Painopiste työskentelyssä voi kohdistua vanhemmuuteen, koska se on vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä. Työskentelyn yksi tärkeimpiä alueita on huomioida vanhempien toiminta suhteessa lapseen. Myös Hurtig (2003, 193) toteaa, että lasten oletetaan hyötyvän vanhempien saamasta tuesta ja avusta.

Hurtig (2003, 183 - 185, 192) kirjoittaa kuinka viime vuosina lapsikeskeisyyttä on korostettu perhetyössä. Pyrkimyksenä on huomioida lapsen tarpeet entistä paremmin. Lasten auttaminen on usein epäsuoraa, se järjestetään vanhempien tarpeiden ympärille, koska lasten hyvinvointi kiinnitetään yleisesti vahvasti perheeseen. Lapsen huomioiminen vaatii kontaktin luomista lapseen. Kontaktin luominen on vaativaa, koska lapset ovat erilaisia. Lastensuojelun perhetyössä lapset voidaan nähdä *pommeina*, jotka hajoavat taitamattoman käsittelyssä. Vain pomminpurkaja pystyy luomaan kontaktin lapseen. Toinen tapa nähdä lapsi on pitää häntä *lippaana*. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi kätkee sisälleen salaisuuden, jonka vain avaimen haltija saa tietoonsa. Lapsi voidaan nähdä myös *pakastearkkuna*. Tällöin lapsi säilöo sisällensä asiat ja on niin sanotusti oireeton. Näiden lasten ei katsota tarvitsevan pikaista apua. Lapsi voidaan nähdä myös *riiviönä*, jolloin ammattilaisten myötätunto ja auttamishalu kohdistuu huonosti käyttäytyvästä lapsesta vanhempiin. Nämä eri tavat nähdä lapsi voivat olla haitallisia kontaktin luomiseen. Lasten on itse vaikeaa hakea apua tai tunnistaa elämänsä epäkohtia. Tämän vuoksi ammattilaisen kontaktin luominen lapseen on tärkeää.

Järvisen ym. (2007, 43 - 44) mukaan perheelle voidaan järjestää tukitiimi, esimerkiksi kaksi perhetyöntekijää, sosiaalityöntekijä ynnä muita asiantuntijoita, jonka kanssa työskennellään intensiivisesti. Tuki ja kontrolli ovat suuressa osassa lastensuojelun perhetyötä. Tästä perheelle voi syntyä pelon tai ahdistuksen tunteita. Interventio (väliintulo) on radikaali tapa työstää perheen toimivuutta ja sujuvuutta, joten se voi tuottaa perheelle monenlaisia tunteita. Taskinen (2007, 21) mainitsee myös väliintulon vaikuttavuuden. Parhaimmillaan interventio voi katkaista lastensuojelun kierteen, jolloin seuraavan sukupolven lapset eivät enää tarvitsisi toimenpiteitä. Myllärniemi (2007, 54 - 55) taas kirjoittaa tuesta ja kontrollista osana perhetyötä. Tuen ja kontrollin rajapinta on keskeinen asia lastensuojelun määrittäjänä. Jos asiakassuhteessa on paljon vastentahtoisuutta ja kontrollin elementtejä, niin lastensuojelua todennäköisesti tarvitaan. Näin ollen tuen ja kontrollin yhdistämisen ongelmallisuus näyttäytyy keskeisenä avoimuuden perhetyössä. Tuki voidaan nähdä myös epäsuorana kontrollina: se voi olla joidenkin prosessien, esimerkiksi perheessä olevien positiivisten asioiden tai perheenjäsenten vahvuuksien löytämistä. Myös ongelmallisten kohtien esiin nostaminen tai arviointi

voidaan katsoa olevan epäsuoraa tukea. Ongelmiin puuttuminen saattaa tuottaa muutosta parempaan suuntaan ja auttaa tuettavaa.

4 Perhetyön aiemmat tutkimukset ja kehittämissuunnitelmat

Valtioneuvoston tehtäviin kuuluu joka neljäs vuosi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma. Vuosien 2008 - 2011 käynnissä oleva suunnitelma on nimeltään KASTE. Suunnitelman tarkoituksena on määrittää lähivuosien kehittämissuunnitteet ja miten ne tavoitetaan. Suunnitelman tavoitteet voidaan jakaa kolmeen osaan: osallisuuden lisääntyminen ja syrjäytymisen vähentyminen, hyvinvoinnin ja terveyden lisääntyminen sekä hyvinvoinnin ja terveyserojen kaventuminen, palveluiden laadun, saatavuuden ja vaikuttavuuden paraneminen sekä alueellisten erojen vähentyminen. Kuntien rooli on iso suunnitelmassa, jossa niiden kehittämissuunnitelmia ja valmiutta pyritään parantamaan. Samalla kuntien toimintaa pyritään myös yhtenäistämään. Kunnat pystyvät itse määrittelemään heille keskeisimmät tavoitteet, joiden mukaan etenevät toiminnassaan. Perhetyön kehittäminen liittyy tähän suunnitelmaan mukaan esimerkiksi ennaltaehkäisyyn, varhaisen puuttumisen ja lapsiperheiden tukemisen kautta. (KASTE- suunnitelma.)

Hallituksen politiikkaohjelma vuodelta 2007 sisältää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin. Suunnitelman tavoitteena on kehittää hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja koordinaatiota, joka tapahtuu lasten, nuorten ja perheiden asioissa. Pääpaino on varhaisessa puuttumisessa. Suunnitelmassa on kolme isoa linjaa. Ensimmäinen on lapsilähtöinen yhteiskunta, jossa kehitetään hyvinvoinnin tietopohjaa ja päätösten lapsivaikutusten arviointia, lisätään tiedottamista lasten oikeuksista, vahvistetaan lasten ja nuorten turvallista mediaympäristöä sekä edistetään kansalaistaitoja ja osallisuutta. Toisena linjauksena on lapsiperheiden hyvinvointi. Tässä pyritään lisäämään matalan kynnyksen palveluja ja puututaan lapsiperheiden köyhyyteen, vähennetään väkivaltaa sekä vahvistetaan lasten ja nuorten terveellisiä elämäntapoja. Kolmantena linjauksena on syrjäytymisen ehkäiseminen. Tätä pyritään ehkäisemään edistämällä elämäntaitoja ja motivoimalla nuoria koulutukseen, tukemalla lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia ja pyritään luomaan hyvinvointia tukeva ympäristö. (Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.)

Yhtenä isoimpana projektina mainittakoon 1990-luvun lopulla tehty suuri valtakunnallinen projekti. Stakes järjesti perhetyötä koskevan huostaanottoprojektin, jossa jäsennettiin, selvitettiin ja koottiin perhetyötä. Projekti toteutettiin yhdessä sosiaalialan ammattilaisten ja tutkijoiden kanssa. Saarnio (2004, 247 - 250) kirjoittaa kirjassa Lastensuojelu tänään, että perhetyötä ja perhetyön erilaisia malleja on viime vuosina kehitelty vilkkaasti. Suomessa on viime vuosina ollut erilaisia kokeiluprojekteja, joiden tavoitteena on ollut tunnistaa pienten lasten perheiden tuen tarpeet sekä tukea perheitä varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongel-

mat muuttuvat pysyviksi. Projektit ovat keskittyneet pääasiassa ennaltaehkäisevään työhön, sekä varhaiseen puuttumiseen. Näissä projekteissa ovat olleet mukana muun muassa sosiaalityö, neuvola, päivähoito ja koulutoimi.

Heino käsitteli Stakesin Lastensuojelun kehittämisohjelmalle tekemässään selvityksessä (2008) perhetyötä. Selvityksessä käsiteltiin perhetyötä ja lastensuojelua lainsäädännöllisesti ja tilastollisesti sekä palvelujärjestelmän kehityksessä. Heinin (2008, 23) mukaan perhetyötä on viime vuosikymmeninä tutkittu enemmän ja siitä on tehty useita opinnäytetöitä. Kehitettävää ja tutkittavaa kuitenkin vielä löytyy.

Hurtig (2003) tutkii väitöskirjassaan lasten paikan rakentumista lastensuojelun perhetyössä. Tarkastelun kohteena on lasten oikeus suojeluun sekä lastensuojelun tehtävä lasten viimesijaisena auttajana. Tärkeitä tapoja lasten paikan rakentumisessa ovat ammattilaisten tapa käsitellä perheen tilannetta sekä lasten läsnäolon hyödyntämistä. Myös ammattilaisen oman tehtävän hahmottaminen lapseen, perheeseen ja muihin toimijoihin sekä työn toimintaympäristö määrittävät lasten paikan rakentumista. Lapsille muodostuu suojelun edellyttämä paikka, kunhan ammattilaiset näkevät hänen läsnäolonsa tärkeänä ja tavoittelevat lapsen omia kokemuksia ja näkemyksiä sekä käyvät niistä keskusteluja lasten ja vanhempien kanssa.

Opinnäytetöitä perhetyöstä löytyy jo useita. Otimme tarkasteluun kaksi opinnäytetöitä, joiden aiheet liittyivät läheisesti omaamme. Suvi Lehmonen (2009) teki opinnäytetyönsä (AMK) aiheenaan ”Nyt tarvis apua!”- Perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä. Tutkielman tavoitteena oli selvittää perhetyön asiakkaiden tyytyväisyyttä ja heidän kehittämis-ehdotuksiaan Espoon perhe- ja sosiaalipalvelujen perhetyötä kohtaan. Tutkielmassa selvitettiin perheiden kokemuksia perhetyötä kohtaan. Tutkielmassa selvisi, että avun ja tuentarpeet ovat moninaiset. Asiakkaille tuki oli tärkeää ja kaikki vastanneet olivat kokeneet sitä saavansa. Asiakkaat olivat tyytyväisiä saamaansa perhetyöhön.

Reetta Mäkinen ja Anna Pasanen (2010) tutkivat opinnäytetyössään (AMK) perheiden ja työntekijöiden kokemuksia Alvari- perhetyöstä. Tarkoituksena oli esiin nostaa kehittämis-ehdotuksia ja selvittää miten lapsi tulee näkyväksi Alvari- perhetyössä. Äitien ja työntekijöiden mielestä lapset huomioidaan työssä hyvin. Työskentelyssä lapsi huomioidaan ja hänen kanssaan työskennellään ikänsä mukaisesti. Äitien mielestä oli kuitenkin tärkeää myös työskentely kahden kesken työntekijän kanssa. Äitien mielestä työskentelyn tavoitteet lähtivät heidän resurssiansa pohjalta. Työntekijöiden mielestä lapsen kuuntelemista tulisi kehittää.

5 Laadullinen tutkimus

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu monia eri lähestymistapoja, traditioita sekä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Laadullinen tutkimus ei ole vain yhden tietyn tieteenalan tutkimusote, vaan sen kirjo on hyvin laaja. Yhteistä tälle kirjolle on elämism maailman tutkiminen. Laadullisessa tutkimuksessa keskiössä ovat merkitykset, jotka ilmenevät monin eri tavoin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Hirsjärven, Remeksen ja Saja-vaaran (2008, 157) mukaan lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa on kuitenkin muistettava, että todellisuutta ei voi pilkkoa mielivaltaisesti osiin. Tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toisiaan ja siksi on mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkija ei voi myöskään sanoutua irti arvolähtökohdista, koska arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimaamme ilmiötä. Objektiviisuuttakaan ei voi saavuttaa perinteisessä mielessä, sillä tutkija ja se, mitä tiedetään, kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita. Tosiasioina mielestämme voidaan pitää ihmisten kokemuksia elämästä. Valitsimme laadullisen tutkimuksen, koska halusimme kuvata perheiden kokemuksia. Tämä menetelmäsuuntaus antaa siihen mahdollisuuden.

Kiviniemi (2007, 70 - 71, 76) kuvaa laadullista tutkimusta prosessiksi, joka muokkautuu tutkimuksen edetessä. Laadullisen tutkimuksen edetessä uusia päätöksentekotilanteita tulee jatkuvasti. Tutkimuksen eri alueet, kuten tutkimustehtävä, teorianmuodostus sekä aineistonkeruu kehittyvät, joustavat ja muotoutuvat tutkimuksen edetessä ja lopulta sulautuvat yhteen yhdeksi kokonaisuudeksi. Laadullista tutkimusta voi kutsua myös tutkijan oppimisprosessiksi. Koko tutkimuksen ajan tutkijan tietoisuus tutkittavasta ilmiöstä kasvaa ja muokkautuu.

Hirsjärven ym. (2008, 160) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineisto kootaan luonnollisessa ja todellisessa tilanteessa. Ihmistä suositaan tiedon keruun instrumenttina ja tutkija luottaa omiin havaintoihinsa sekä keskusteluihin tutkittavien kanssa. Kohdejoukko on valittava tarkoituksenmukaisesti sekä tapauksia on käsiteltävä ainutlaatuisina ja aineistoa tulkittava sen mukaisesti. Luonnollisuuden vuoksi toteutimme haastattelut perheille tutussa tilassa, Sipoon perhepalvelukeskuksessa.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 18, 20) mukaan teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on ilmeinen ja sitä tarvitaan välttämättä. Eräs laadullisen tutkimuksen peruskulmakivistä on juuri havaintojen teoriapitoisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tuloksiin vaikutta-

vat millainen yksilön käsitys on ilmiöstä, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan tai millaisia työvälineitä tutkimuksessa käytetään. Tutkimustulokset eivät ole havaintomenetelmästä tai käyttäjästä irrallisia. Kaikki tieto on subjektiivista ja tutkija päättää itse tutkimusasetelmansa oman ymmärryksen varassa.

6 Kokemuksen tutkiminen

”Kokemus on suhde. Se on suhde subjektin, toiminnan ja kohteen välillä. Toisin sanoen kokemus syntyy, kun tajunnallinen ihminen suuntaa tajunnallisen toimintansa kohteeseen” (Metsämuuronen 2006, 165). Myös Perttula (2005, 116 - 117) kirjoittaa kokemuksen suhteesta. Kokemuksen muodostaa merkityssuhde, jossa subjekti ja objekti liittyvät yhdeksi kokonaisuudeksi. Joskus ihminen tietää, mistä hänen kokemuksensa johtuu, toisinaan taas kokemuksen kohde on vaikea tunnistaa. Vaikka kohde jäisi selvittämättä, kokemuksen elämys on ihmiselle todellinen. Laineen (2007, 29) mukaan kokemus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto, jossa kaikki merkitsee ihmiselle jotakin. Näiden merkitysten kautta muotoutuu kokemus.

Perttulan (2005, 137 - 138) mukaan tutkijan tulee löytää ihmisiä, joiden elämäntilanteeseen kuuluu tutkijan kiinnostuksen kohteena olevia kokemuksia. Tutkija tutkii eläviä kokemuksia. Kokemus on elävä silloin, kun sillä on merkityksellinen side elämäntilanteeseen. Lähtökohtana on, että elävä kokemus on muotoutunut ihmisten omassa elämässä ja se voi olla tietoa, tunnetta, uskoa ja intuitiota tai niiden yhdistelmiä. Ihmisen elämäntilanne on aina yksilöllinen ja oma kokonaisuutensa. Tämän vuoksi kokemuksia tulee tutkia laajasti huomioon ottaen menneisyys, tämänhetkinen tilanne ja tulevaisuus. Lehtomaa (2005, 163 - 164) kirjoittaa, että tutkijan tulee ymmärtää kokemus sellaisena kuin se on ja kuvata sitä niin, että sen merkitys yhteys ei muutu tutkijan omaksi. Tutkijan tulee olla tietoinen omista ihmiskäsityksistään ja ennako-oletuksistaan, jotta hän voi ymmärtää tutkimuskohdetta.

Metsämuurosen (2006, 170) mukaan aineisto hankitaan niin, että tutkija vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkittavien kokemuksiin. Tutkimustilanteen tulisi olla sellainen, että tutkittavat voivat vapaasti ja avoimessa ilmapiirissä tuoda esille niitä kokemuksia, joita he ovat arkipäivän elämässään kokeneet. Kysymysten tulee myös olla mahdollisimman avoimia, jotta ne antavat tilaa tutkittavalle liittää vastaukseensa omia elämyksiä ja mielikuvia aiheesta. Pyrimme luomaan haastateltaville kiireettömän sekä turvallisen ilmapiirin, ja siksi varasimme haastatteluihin reilusti aikaa. Perttula (2005, 140 - 141) tähdentää, että yksi ehto on ylitse muiden kokemuksen tutkimusaineistoa kerätessä: aineistoon on oltava mahdollisuus palata. Tämän vuoksi nauhoitimme haastattelut ja litteroimme ne. Tutkijalla on oltava haastattelutilanteessa taitoa johdatella tutkittavaa hänen elävien kokemustensa suuntaan. Tutkija ei saa usuttaa tutkittavaa etenemään, eikä tulkita haastattelutilanteesta esiin nousevia kokemuksia, vaan nimenomaan johdatella hienovaraisesti.

7 Opinnäytetyön toteutus

Seuraavissa kappaleissa käsittelemme opinnäytetyömme toteutumista. Ensin kerromme opinnäytetyömme tarkoituksesta ja tutkimustehtävästä ja tämän jälkeen siirrymme käsittelemään menetelmiä, joita käytimme opinnäytetyömme toteuttamisessa. Haastattelumenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun ja tulokset analysoimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin. Noudatimme teemahaastattelua tehdessämme Hirsjärven ja Hurmeen kirjoittamaa teosta Tutkimushaastattelu- teemahaastattelun teoria ja käytäntö vuodelta 2009. Sisällönanalyysia tehdessämme käytimme ja noudatimme Tuomen ja Sarajärven kirjoittamaa teosta Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi vuodelta 2009.

7.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia ja sitä kautta tuottaa perhetyöntekijöille arvokasta tietoa siitä, miten lapsiperheet ovat työskentelyn kokeneet. Toivomme opinnäytetyömme avulla saatujen tietojen ja tulosten palvelevan perhetyöntekijöiden keinoja kehittää omaa työtään.

Perhetyötä on monenlaista ja tässä teimme selkeän rajauksen: haastateltavat perheet olivat lastensuojelun perhetyön asiakkaita, joilla lapset olivat alle kouluikäisiä. Tarkan rajauksen tarkoituksena oli selkeyttää opinnäytetyötämme, ja palvella mahdollisimman kokonaisvaltaisesti perhetyöntekijöitä ja perheitä. Opinnäytetyömme aihe muodostui syksyllä 2009 yhdessä Sipoon perhetyöntekijöiden kanssa käydyissä tapaamisissa ja keskusteluissa. Keväällä 2010 suunnittelimme opinnäytetyötämme sekä loppukevään ja kesän aikana saimme Sipoon perhetyöntekijöiden avulla neljä asiakasperhettä haastateltaviksi. Haastattelujen toteutus siirtyi syksylle 2010 ja järjestimme yhteensä kolme eri haastattelukertaa.

Tutkimustehtäväksemme muodostui: Millaisia kokemuksia pienten lasten perheiden vanhemmilla on perhetyöstä Sipoon perhepalvelukeskuksessa? Opinnäytetyömme teimme laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Haastatteluissa syntyneen aineiston nauhoitimme sekä litteroimme ja analysoimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Syksyn 2010 aikana analysoimme ja kirjoitimme opinnäytetyötämme ja alkukevään 2011 aikana viimeistelimme sen.

7.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä. Haastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne tutkijan ja tutkittavan välillä. Tutkittavaa pidetään subjektina ja aktiivisena osapuolena, ei objektina. Koska haastattelutilanne muodostuu henkilöiden kanssakäymisestä, myös ei-kielellisillä vihjeillä on oma merkittävä roolinsa. Näiden avulla tutkija voi ymmärtää selkeämmin vastauksia ja niiden taustalla olevia merkityksiä. Haastattelulla tutkittavan sanoma ja mielipiteet saadaan nostettua paremmin esille. Haastattelun avulla halutaan saada syvempiä ja selvempiä vastauksia. Osa tutkijoista ajattelee haastattelun olevan lähtökohdiltaan helpotavampi tutkimustapa tutkia arkoja ja vaikeita aiheita, kun taas osa tutkijoista puoltaa loma-kekyselyä. Merkittävin haittapuoli haastattelun toteutuksessa on sen aikaa vievyys. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34 - 35.)

Haastateltavan motivointi haastatteluun on erityisen tärkeää. Voi olla tilanteita, joissa aihe on haastateltavalle arka, elämäntilanteensa vuoksi hän ei pysty keskittymään haastatteluun tai hän jännittää haastattelutilannetta. Motivoidessaan haastateltavaa haastattelijan kannattaa luoda tilanne rennoksi. Tähän auttaa huomion kiinnittäminen haastateltavan erityiskykyihin tai harrastuksiin. Myös haastattelijan lempeä äänensävy on merkittävä. Haastattelijan tulee olla rauhallinen ja seurata haastateltavan ilmeitä ja eleitä, jotta tilanteeseen mukautuminen onnistuu. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 116 - 122.)

Teemahaastattelussa lähtökohtana on, että haastateltavilla on jotain yhteistä. He ovat kaikki jonkinlaisessa samassa tilanteessa tai ovat kokeneet jonkin samankaltaisen asian. Teemahaastattelussa tärkeä seikka on tiettyjen teemojen valinta, joiden avulla haastattelussa edetään. Teemat valitaan etukäteen ennen haastattelua. Teemat nousevat ennakkotiedon, teorian, käsitysten perusteella. Teemahaastattelussa ei ole tiettyjä, yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan haastattelussa edetään teemojen puitteissa. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Teemojen ja kysymysten järjestys ei ole oleellinen, mutta ei kuitenkaan täysin vapaa, kuten syvähaastattelussa. Tämä antaa tutkijalle mahdollisuuden joustaa haastattelun aikana ja tekee parhaimmassa tapauksessa haastattelutilanteesta vapautuneen sekä tuo haastateltavan äänen paremmin kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47 - 48.)

7.2.1 Haastattelumenetelmän ja haastateltavien valinta

Valitsimme teemahaastattelun, koska tutkimustehtävänäimme oli kuvata asiakasperheiden kokemuksia perhetyöstä. Teemahaastattelun avulla meillä oli mahdollisuus saada kokonaisvaltaisia vastauksia luomalla mahdollisimman luonnollisen keskustelutilanteen. Teemahaastattelu oli opinnäytetyömme kannalta sopivin haastattelumuoto, koska se tuo tukea ja selkeyttä

haastattelijalle. Haastattelijan on pysyttävä tiettyjen teemojen sisällä, näin ollen haastattelu ei pääse ”rönsyilemään” aiheen ulkopuolelle. Se tuo myös mielestämme tukea haastateltavalle, koska näin ollen myös hän tietää aihealueen, josta puhutaan. Teemat valitsimme etukäteen ja ne syntyivät perhetyön prosessin pohjalta. Teemoja syntyi neljä kappaletta, jotka olivat kokemuksia asiakkuuden alkamisesta, kokemuksia työskentelyvaiheista ja niiden etenemisistä, kokemuksia asiakkuuden loppumisesta ja kokemuksia nykytilanteesta.

Haastatteluihin perheet valikoituivat Sipoon perhetyöntekijöiden avulla. Olimme rajanneet aiheen koskemaan perheitä, joissa lapset olivat alle kouluikäisiä. Yhdessä perheessä yksi lapsista oli kuitenkin 11-vuotias. Lastensuojelun perhetyössä alle kouluikäisten lasten perheitä oli haastatteluihin valittaessa 12. Näistä valikoituivat perheet, jotka olivat työskentelynsä loppuvaiheessa tai jo lopettaneet. Perheiden tulisi olla ollut asiakkaana pidemmän aikaa, jotta pystyimme haastattelemaan perheitä jokaisesta teemasta. Kaikki 12 perhettä eivät olleet halukkaita osallistumaan opinnäytetyöhömmme ja kolme neljästä perheestä, jotka osallistuivat, olivat työskentelynsä loppuvaiheessa. Yhden perheen työskentely oli kuitenkin vielä kesken. Tästä johtuen emme voineet viimeistä teema- aluetta tältä perheeltä kysyä.

7.2.2 Haastattelujen toteutus

Haastateltavien saanti oli vaikeaa. Sipoon perhetyöntekijät kyselivät asiakasperheidensä halukkuutta osallistua tutkimukseen ja neljä perhettä ilmaisi halukkuuteensa. Ensimmäisenä haastattelupäivänä paikalle tuli vain kaksi perhettä. Syitä kahden perheen poisjäännille selviteltiin ja sovittiin uusi haastattelupäivä. Seuraavalla haastattelukerralla paikalle ei saapunut ketään. Sovimme, että varaamme vielä yhden haastattelupäivän, jonka jälkeen tulisi miettiä muita vaihtoehtoja, joilla saisimme perheitä haastatteluun. Kolmannella kerralla saapui kaksi perhettä haastateltavaksi. Neljään perheeseen haastattelujen määrä myös jäi, koska jäljellä ei ollut enää halukkaita perheitä lastensuojelun perhetyön puolelta. Olimme lopulta tyytyväisiä tilanteeseen, koska olimme saaneet haluamamme vähimmäismäärän, neljä perhettä lastensuojelun puolelta, täyteen. Tiedostimme tutkimuksen alkaessa, että lastensuojelun puolelta voi olla vaikeaa saada perheitä motivoitumaan ja kiinnostumaan tutkimukseen osallistumisesta.

Haastattelijoina olimme ensikertalaisia ja tämän mahdollista vaikutusta haastatteluihin olemme pohtineet. Pyrimme luomaan haastatteluihin rennon ilmapiirin ja poistamaan turhan jännittyneisyyden sekä itseltämme että vanhemmilta. Kerroimme haastateltaville ennen haastattelun alkua teemat, joita käsittelisimme. Mielestämme tämä oli yksi keino poistaa haastateltavan jännittämistä. Haastatteluissa kuului naurahduksia sekä meiltä että haastateltavilta, joten se mielestämme kertoo tilanteen rentoudesta. Itseltämme emme kuitenkaan kokonaan pystyneet poistamaan jännittyneisyyttä, koska tämä oli ensimmäinen tekemämme tutkimus.

Jälkikäteen huomasimmekin, että olisimme voineet kysyä joitain lisäkysymyksiä, jotta olisimme saaneet enemmän tietoa jostain aiheesta. Haastattelua tehdessämme emme huomanneet välttämättä, kuinka haastateltava mahdollisesti vastasi liian niukasti johonkin kysymykseen tai sivuutti jonkin kysymyksen kokonaan. Nauhoituksia kuunnellessamme huomasimme esimerkiksi, että olisimme voineet kysyä enemmän lasten reagoimisesta perhetyön alkamiseen ja loppumiseen. Kaikissa haastatteluissa emme kuitenkaan voineet enempää perehtyä lasten reagoimiselle, koska kyseessä oli alle vuoden ikäiset lapset. Joitakin kysymyksiä kysyimme muutamalla eri tavalla, jotta olisimme saaneet enemmän tietoa aiheesta. Tästä esimerkkinä on perhetyöntekijöiden toiminta lasten kanssa ja vanhempien toiminta lasten kanssa. Yhden perheen vastaus oli aina samankaltainen, joten syvempää tietoa aiheesta ei syntynyt.

7.3 Aineiston analysointi

Seuraavassa esittelemme aineiston analysointia yleisellä tasolla, josta siirrymme valitsemamme aineiston analysointimenetelmään.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan aineiston analyysia tehtäessä on muistettava seuraavat asiat: täytyy tehdä päätös, mikä aineistossa kiinnostaa, käydä läpi aineisto, erottaa ja merkitä ne asiat, jotka kiinnostavat, täytyy jäsentää kiinnostavat asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta, luokitella, teemoitella tai tyyppitellä aineisto, sekä lopuksi kirjoittaa yhteenveto. Tämä on yleinen sisällönanalyysin kuvaus ja se paljastaa laadullisen analyysin suurimmat pullonkaulat. On otettava huomioon, että aineistosta löytyy aina paljon kiinnostavia asioita, joita ei välttämättä ole etukäteen ajatellut. Tämä saattaa saada varsinkin aloittelevan tutkijan hämilleen, koska kaikkia näitä asioita olisi kiinnostava tutkia omassa tutkimuksessa. Kaikkia asioita ei kuitenkaan voi tutkia yhdessä tutkimuksessa ja siksi onkin valittava rajattu ja kapea ilmiö, josta kertoo kaiken, mitä aineiston pohjalta ilmenee. Kiinnostuksen kohde näkyy tutkimuksen tarkoituksessa tai tutkimustehtävässä.

Kun käydään läpi aineistoa, erotellaan ja merkitään asioita, kutsutaan sitä myös nimillä aineiston litterointi tai koodaaminen. Koodaaminen tapahtuu juuri niin kuin jokainen itse haluaa, mutta koodimerkeillä on kuitenkin viisi tärkeää tehtävää. Ne ovat tekstin sisälle kirjoitettuja muistiinpanoja ja niillä jäsennetään sitä, mitä aineistossa käsitellään tutkijan mielestä. Koodimerkit toimivat tekstin kuvailun apuna ja niillä testataan aineiston jäsenystä. Koodimerkkien avulla myös etsitään ja tarkastetaan tekstien eri kohtia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92 - 93.)

Luokittelu on yksinkertaisin aineiston järjestämisen muoto. Siinä määritellään luokkia ja lasketaan, kuinka monta kertaa jokainen luokka aineistossa esiintyy. Teemoittelu on luokittelun

kaltaista, mutta siinä painotetaan kunkin teeman sanomaa. Kaiken kaikkiaan kyse on laadullisen aineiston ryhmittelystä ja pilkkomisesta eri aihepiirien mukaan. Näin on mahdollista tehdä vertailua tiettyjen teemojen näkymisestä aineistossa. Haastattelun teemat muodostavat jo itsessään jäsenyyksen aineistoon. Näin teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on helppo pilkkoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

7.3.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on tapa, jolla analysoidaan dokumentteja järjestelmällisesti ja objektiivisesti. Dokumenteilla tarkoitetaan melkein mitä tahansa kirjallisessa muodossa olevaa materiaalia. Sisällönanalyysin avulla analysoitu teksti ei tuo suoraan vastauksia, vaan johtopäätökset tulee tehdä analysoinnin jälkeen. Sisällönanalyysin perimmäinen tarkoitus on kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 106.)

Sisällönanalyysin voi tehdä kolmella eri tavalla: aineistolähtöisellä, teorialähtöisellä ja teoriaohjaavalla. Kuitenkin jaon voi tehdä vain induktiivisen (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiivisen (yleisestä yksittäiseen) välillä. Riippumatta siitä, miten sisällönanalyysi tehdään, tarkoituksena on saattaa aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon hävittämättä sen informaatiota. Tarkoituksena on luoda selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tuottaa päteviä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107 - 108.)

7.3.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on induktiivista, jossa on kolme eri vaihetta: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Ennen aineiston redusointia eli pelkistämistä on materiaali litteroitu auki. Pelkistäminen voi olla materiaalin tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Suoritimme analysoinnissa litteroinnin jälkeen informaation pilkkomista osiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 - 110.)

Aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa etsitään yhdistäviä tekijöitä tai eroja. Samaa tarkoittavat asiat sekä käsitteet ryhmitellään yhtenäisiksi luokiksi ja luokalle annetaan käsitteitä kuvaava nimi. Ryhmittelyssä aineisto tiivistyy jatkuvasti uusien luokkien syntyessä. Tässä vaiheessa analysointia luokkia kutsutaan alaluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

Aineiston abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä muodostuu yläluokkia. Alaluokkia on yhdistetty tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon saamiseksi yläluokiksi. Lopulta yläluokat yhdistellään pääluokiksi, jolloin teoreettisten käsitteiden luominen mahdollistuu ja saadaan vastauksia tutkimustehtävään. Käsitteiden avulla tehtäessä johtopäätöksiä tutkija pyrkii ymmärtämään, mitä asiat merkitsevät tutkittaville. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyrkimyks-

nä onkin ymmärtää tutkittavien omia näkökulmia analyysin edetessä alusta loppuun. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111 - 113.)

Ensin litteroimme haastattelut tekstimuotoon. Haastattelumateriaalia muodostui 17 sivua. Näistä poimimme tutkimustehtäväämme tukevia vastauksia ja jätimme pois epäolennaiset asiat. Opinnäytetyömme kannalta sopivin vaihtoehto käsitellä aineistoa oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Haastateltavien vastaukset laitoimme taulukkoon eriväreillä, jotta me sekä lukijat tietävät, että vastaukset ovat eri henkilöiltä. Vastaukset pilkoimme osiin ja ryhmittelimme eri aihepiirien mukaisesti. Etenimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti pelkistetystä ilmauksesta ala- ja yläluokkiin. Tutkimustulokset käsitelimme pääluokkien mukaisesti; aloimme pohtia ja jäsenellä tuloksia sekä niistä seuranneita johtopäätöksiä.

8 Opinnäytetyön tulosten tarkastelu

Haastateltavissa perheissä lasten iät vaihtelivat paljon. Kahdessa perheessä lapset olivat alle vuoden ikäisiä, jolloin myös vastaaminen tiettyihin lasta koskeviin kysymyksiin vaikeutui. Kahdessa muussa perheessä lapset olivat vajaa kaksi vuotta, reilu kaksi vuotta, viisi vuotta, kuusi vuotta ja 11 vuotta. Alaluokkia opinnäytetyössämme muodostui 39, yläluokkia 11 ja pääluokkia viisi kappaletta. Tulokset käsitelimme pääluokkien mukaisesti. Alkuperäisilmauksissa olemme käyttäneet perhetyöntekijöistä kirjainta x.

8.1 Työskentelyprosessin alkaminen sekä epäilyn ja pelon kokemukset

Perhetyössä edetään prosessinomaisesti, jossa otetaan huomioon perheen tilanne ja tarpeet kokonaisvaltaisesti ja pyritään positiiviseen muutokseen. Työ alkaa, kun joko perheenjäsen tai ulkopuolinen henkilö havaitsee avun tarpeen perheessä. (Järvinen ym. 2007, 74, 76.) Perhetyön prosesseilla pyritään systemaattisuuteen. Perhetyöntekijät ja vanhemmat pyrkivät luomaan yhteisen toimintamallin, sopimuksen. Sopimuksia tehdessä tulee huomioida lapsen asema, mikä usein voi olla ongelmallista. Ongelmallisuus voi johtua siitä, että sopimuksellisessa työssä huomioidaan liikaa vanhempien esiin nostama huoli vanhempien näkökulmasta eikä lapsen. Ratkaisuna tälle on huomioida perheen tilanne lapsen näkökulmasta. (Hurtig 2003, 175 - 176.) Järvisen ym. (2007, 77) mukaan ensimmäisessä tapaamisessa ovat perheen lisäksi mukana perhetyöntekijät, muut mahdolliset tahot ja perheelle tärkeät osapuolet. Perheellä on mahdollisuus tutustua perhetyöhön ja sen toimintatapoihin. Tapaamisessa käydään läpi perheen tilanne kokonaisvaltaisesti ja tehdään palvelun tarpeen arviointi eli katsotaan mitä mahdollisia muita palveluja perheen tilanne vaatii. Hurtigin (2003, 119) mukaan perhetyöntekijöiden päästäminen perheen omaan kotiin on ensimmäinen askel yhteistyölle.

”Tosi hyvä kokemus siitä, että ne tuli kaikki kotiin ja kaikki istuttiin siin samassa pöydässä ja kaikki sai sitte, kaikilla oli ehdotuksia, et mitä tehään.” (haastateltava sininen)

”Ekaks käytti läpi nää tukiverkostot ja vähä mikälainen perhe me ollaa...” (haastateltava punainen)

Yllä on kaksi esimerkkiä vastauksista, joissa puhuttiin ensimmäisestä tapaamisesta. Jokainen haastateltava kertoi perhetyöntekijöiden tulleen kotiin ja, että tapaamisessa keskusteltiin perheestä, perheen odotuksista ja tarpeista. Haastateltavat mainitsivat tapaamisessa käydyistä keskusteluista, joissa juteltiin perheen ajankohtaisista asioista. Ensimmäinen tapaaminen ja siinä käydyt keskustelut sekä perhetyöhön tutustuminen jäivät loppujen lopuksi kaikille haastateltaville positiivisena kokemuksena mieleen.

”Tietysti se alussa oli niilleki vaikeeta...” (haastateltava sininen)

Kysyttäessä lapsen kokemusta ensimmäisestä tapaamisesta, yksi haastateltava kertoi perhetyön alkamisen olleen lapsilleen vaikeaa. Kaksi muuta haastateltavaa eivät kyseiseen kysymykseen pystyneet vastaamaan, koska heillä oli alle vuoden ikäiset lapset. Kolmas haastateltava sivuutti kysymyksen lasten reagoinnista ensimmäiseen tapaamiseen.

”...mua vähän pelotti, koska se oli niinku, että mä pelkäsin, et ne ottaa lapset pois tai jotain.” (haastateltava oranssi)

”Ku ne teki sen lastensuojeluilmoituksen mikä kuuluu tehä, niin se vähän hirvitti et mitä kaikkee se sisältää.” (haastateltava punainen)

Lastensuojelun piirissä olevat perheet voivat kokea syllisyttä ja häpeää johtuen lastensuojelun toimenpiteistä. Tunteet ovat kuitenkin tarpeellisia kokea ja käydä läpi, jotta auttamisprosessi etenee. (Järvinen ym. 2007, 178.) Kaksi haastateltavista kertoi pelosta kohdistuen lasten menettämiseen. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen koettiin epäilyttävänä, koska sen sisältöä ja merkitystä ei tunnettu. Pelko kuitenkin meni pois, kun perheet ymmärsivät kyseessä olevan tarpeellinen asia, jotta saa apua.

”Mut loppujen lopuks ni ei se mitää, se oli vaa semmonen mikä pitää tehä et saa apua.” (haastateltava punainen)

Yksi perheistä koki perhetyöntekijät aluksi epäilyttävinä. Perhe ei kunnolla ymmärtänyt syytä miksi perhetyöntekijät tulevat ja mitä he tekevät. Toinen haastateltavista koki työskentelyn muutaman ensimmäisen kerran epäilyttäväksi. Jokaisen perheen epäilyt ja pelot perhetyötä

kohtaan hävisivät työskentelyn edetessä. Yksi perheistä mainitsi juttelun perhetyöntekijöiden kanssa hälventäneen pelkoja.

8.2 Perhetyö tukena ja apuna

Gordon (2004, 19 - 20, 52) pohtii, että ”kuka auttaa vanhempia? Onko heitä edes yritetty auttaa kasvattamaan lapsensa tehokkaammin? Mistä vanhemmat saisivat tietää, mitä he tekevät väärin ja mitä he voisivat tehdä toisin?”. Vanhemmuus on yksi vaativimmista tehtävistä mitä ihminen voi saada. Vanhempien ei täydy olla täydellisiä, vaan he saavat olla ihmisiä. Vanhemmat saavat tuntea lasta kohtaan sekä hyväksyviä että torjuvia tunteita. Perhetyöntekijän tehtävänä onkin auttaa vanhempia löytämään ”kultainen keskitie”. Järvinen ym. (2007, 84 - 85) kirjoittavat, että perhetyöntekijän yksi tärkeimmistä rooleista on olla tukijana perheen arjessa ja elämässä. Perhetyöntekijä voi suunnitella yhdessä vanhempien kanssa tarvittavan tuen määrän ja laadun, ottaen huomioon kuitenkin lapsen edun. Alussa tuki on hyvin konkreettista, mutta loppua kohden se on enemmän ohjauksellista.

Nykypäivänä ihminen voi kuormittua helposti, koska hoidettavana voi olla samanaikaisesti monta asiaa. Kuormittuminen voi heijastua perhe- elämään jaksamattomuutena hoitaa lasta. Tällöin ihminen voi tarvita ulkopuolista apua selviytyäkseen. Avun kysymisessä saattaa kuitenkin olla kynnyks, joka tulee ensin ylittää.

”... ku otat sen askeleen ja kysyt sitä apua, nii yllättävän hyvin se sit tulee se apu sieltä ja se on niin luonnollista.” (haastateltava sininen)

Kolme haastateltavista kertoi avun saamisen tuoneen mukanaan helpotuksen tunteen. Kaikki haastateltavat kokivat perhetyön auttaneen heitä. He kuvailivat perhetyötä seuraavanlaisesti:

”... ihan kaikissa asioissa auttanu...” (haastateltava sininen)

”... hyvä et semmonen on olemassa...” (haastateltava punainen)

”Oon saanu mitä oon odottanu.” (haastateltava violetti)

Kaksi haastateltavista mainitsi, että eivät tietäisi missä olisivat ilman perhetyöstä saanutta apua. Perhetyö koettiin voimakkaasti osana perheen elämää sekä jaksamisen ja selviytymisen edellytyksenä.

”Kyl mä sanon sen et jos ei ois saanut apua niin ei se näin hyvin varmaa ois niin ku, en mä tiiä mitä me oltais tehty sit loppujen lopuks.” (haastateltava punainen)

Kaikki haastateltavat kokivat tärkeänä saamansa konkreettisen avun. Perheet saivat rahallista tukea esimerkiksi kaupassa käyntiin, tavaroita, siivousapua sekä apua byrokraattisten asioiden hoidossa.

8.3 Lapsen hyvinvointi

Arkielämän säännöllisyys ja rutiininomaisuus tuovat perheen elämään turvaa. Arjen turvallisuus on myös tärkeää lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Perheeltä voi puuttua säännöllinen ja selkeä päivärytmi. Tämä luo lapselle levottomuutta ja tämä taas johtaa vanhempien mahdolliseen väsymiseen. Lapsi tarvitsee kokemuksen, että hänestä pidetään huolta. (Järvinen ym. 2007, 86 - 87.)

Perhetyöntekijä voi tukea väsynttä vanhempaa hoitamalla välillä lasta, jotta vanhempi saa levätä. Kolme neljästä haastatellusta perheestä kertoi perhetyöntekijöiden hoitaneen lasta vanhempien ollessa väsyneitä tai hoitaessaan joitain asioita. Neljäs perhe kertoi lasten olleen suurimman osan ajasta päiväkodissa hoidossa.

”... et ne hoiti lasta välillä, me ei oltais millää jaksettu muuten... saatii huilii vähän päivällä...” (haastateltava punainen)

”Ku mun piti kotona jotain tehdä, niin x oli siinä lapsen kanssa ja autto tällästen menojen kanssa, jos oli jotain ni... käytti tai jäi kotii sitte.” (haastateltava violetti)

”X oli sitte lasten kaa ja pari kertaa mä vaan ihan nukuin kun hän oli, hän oli molempien lasten kaa ulkona.” (haastateltava sininen)

Yksi tärkeimmistä asioista lapsen osallistumisessa työskentelyyn on synnyttää vuorovaikutus aikuiseen työntekijään ja arvostaa lasta yksilönä (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 123). Tässä perhetyöntekijällä voi olla apunaan esimerkiksi leikki lapsen kanssa, josta yksi perheistäkin mainitsi.

”oltiin siin meillä ja x siinä leikki lapsen kanssa” (haastateltava violetti)

Työskentelyssä tärkeää on auttaa vanhempia käsittämään mitä heidän tulisi toiminnassaan muuttaa, jotta lapsen arjen turvallisuudesta oleva huoli hälvenisi (Hurtig 2003, 179). Perhetyöntekijän tehtävänä on auttaa vanhempia ja lapsia löytämään toimiva vuorovaikutus. Perhetyöntekijä voi antaa konkreettisia neuvoja kuten lasten vaatteiden järjestäminen etukäteen tai miten totuttaa lasta nukkumaan tiettyyn aikaan. Työntekijä ohjaa ja auttaa suunnittelemaan toimivaa päivärytmiä keskustelemalla vanhempien kanssa ja opastamalla heitä.

Perhetyöntekijä antaa neuvon, mutta perhe päättää sen noudattamisesta. Perhetyöntekijän tulee kertoa neuvo selkeästi ja ymmärrettävästi. Joissakin tilanteissa työntekijän tulee käyttää määräävää otetta eli otettava tilanne haltuun, jotta pystytään viemään tilannetta eteenpäin. Tällaiset tilanteet tulee keskustella läpi. (Järvinen ym. 2007, 87 - 88; 139 - 141.) Perhetyöntekijä voi ohjata vanhempia viestimään lapsellensa oikein asioita. Gordon (2004, 165 - 168) kirjoittaa minä - ja sinä -viesteistä. Sinä viestit voidaan tulkita negatiivisiksi, kun taas minä - viesti kertoo omasta itsestään ja on helpommin ymmärrettävissä. Gordon esittelee esimerkin vanhemman kertoessa sinä - viestinä omaa väsymystään. Vanhempi muotoilee sen lapselle näin: ”Sinä olet mahdoton”. Viesti on sekava ja lapsi voi tulkita sen niin, että hän on ilkeä. Jos vanhempi taas ilmaisee väsymyksensä minä - viestinä ”Minua väsyttää”, lapsi ymmärtää, että äitiä väsyttää.

Kaksi haastatelluista perheistä puhui saamistaan neuvoista ja niiden kokemisesta hyödyllisinä. Yhtenä neuvona nousi esiin iltatoimiin saatava säännöllisyys ja sen harjoittelu.

”joo ainakin aika usein ne on auttanu ne neuvot, kyl se on erilailta toiminu ku ennen. et kun alettiin kokeilee ja kaikkee ni kyl se oli aika hyvä sitte.” (haastateltava oranssi)

”niin kyl mä niin ku kysyn neuvoja ja oon saanu ja tälle näin. et sillei niin ku on ollu. Neuvonu kaikessa.” (haastateltava violetti)

Kolme haastatelluista perheistä koki oman toiminnan lastensa kanssa muuttuneen myönteisesti työskentelyn edetessä. He kokivat tekevänsä lastensa kanssa enemmän esimerkiksi viettämällä aikaa heidän kanssaan ja leikkimällä heidän kanssaan.

8.4 Hyväksyvä vuorovaikutussuhde

Perhetyö perustuu perhetyöntekijän ja perheen väliseen keskusteluun. Työntekijä antaa perheelle tilaa ja perhe saa itse kertoa tilanteestaan. Työntekijän on luotettava siihen, että keskeiset asiat tulevat esille. Ihminen kertoo elämänsä tapahtumia ulkopuolisille tarinan muodossa. Perheet voivat kertoa elämästään tarinoita työntekijöille ja työntekijän roolina on löytää niistä positiivisia asioita ja luoda merkityksellisiä tulevaisuuden kuvia. On hyvä konkretisoida asioita ja tekemisiä, keskittyä arjen konkreettisiin asioihin. Näin ollen perheen on helpompi ne ymmärtää ja ottaa vastuuta. (Järvinen ym. 2007, 132, 138 - 139.) Perhetyöntekijän ja asiakkaan välillä tapahtuu vaikuttamista ja kuuntelemista. Työntekijä antaa omalla persoonallaan asiakkaalle tukea, välittämistä sekä ymmärrystä. Näin ollen työntekijällä täytyy olla kyky myötäelämiseen. (Kaikko & Friis 2009, 77; ks. Vuori-Kemilä ym. 2008, 18.)

Kaikki haastateltavat puhuivat käymistään keskusteluista perhetyöntekijöiden kanssa ja niiden kokemisesta tärkeinä. Perhetyöntekijät kysyivät vanhempien ja lasten voinnista sekä kuulumisista. Keskustelut sisälsivät arjen kuulumisten kyselemistä sekä huolenaiheista puhumista. Vanhemmat pystyivät puhumaan henkilökohtaisista huolista työntekijöille.

”Tietää aina, et se kysyy, miten voitte ja miten viikko on mennä ja onks mitään erikoista ja silleen, että joo.” (haastateltava sininen)

”Ne tulee käymään ja kyselee ja juttelee mut sillon ku meillähän on ollu kans ongelmia ja mä oo saanu x:n kanssa jutella siitäkin nii seki on helpottanu et kyl se on auttanu paljon et on saanu jutella.” (haastateltava oranssi)

Vanhempiin luotu luottamuksellinen suhde ei ainoastaan riitä, vaan työntekijän tulee luoda luottamuksellinen suhde myös lapseen. Lapsen on koettava, että hänestä välitetään ja häntä kunnioitetaan. (Hyytinen 2009, 228; ks. Forsberg 2002, 84.)

Yksi haastateltavista mainitsi lapsen hyväksyneen perhetyöntekijän. Kaksi muuta haastateltavaa eivät maininneet erityisesti lapsen hyväksyntää, vaan puhuivat koko perheestä. Kolme neljästä haastateltavasta kertoivat, kuinka odottivat perhetyöntekijää saapuvaksi, koska kokivat perhetyöntekijän tutuksi ja turvalliseksi henkilöksi. Yksi haastateltava ei kyseiseen osioon vastannut.

”Kyl tosi hyvä, koska niin ku tykkäsin x:stä kauheesti ja se oli myös niin ku sillei, et se ei niin ku tuntunu niin semmoselta vieraalta.” (haastateltava violetti)

8.5 Perhetyö oppimiskokemuksena

Perhetyön päättymiseen on varattava tarpeeksi aikaa, jotta perhe saa rauhassa sopeutua uuteen tilanteeseen. Tapaamisia vähennetään loppua kohden ja työskentelyn tuomista kokemuksista keskustellaan erityisesti lapset huomioon ottaen. Viimeinen tapaaminen järjestetään yleensä kahden tai kolmen kuukauden päähän säännöllisten tapaamisten päätyttyä. (Järvinen ym. 2007, 82.)

Yksi vastanneista ei kommentoinut kyseiseen aihealueeseen, koska loppuminen ei ollut vielä ajankohtaista. Kolme muuta perhettä kokivat loppuvaiheessa käyntien määrän vähenemisen olleen hyväksi ja toivoivat jo hiljalleen perhetyön loppuvan. Kaksi perheistä puhui oman perheensä voinnin paranemisesta työskentelyn loppuvaiheessa. He kokivat voivansa hyvin, joten

perhetyötä ei enää heidän mielestään tarvittu. Yksi perheistä mainitsi loppuvaiheessa tulleen ärsytyksen perhetyöntekijöiden käyntejä kohtaan.

”Tietysti haluu takasin sen tavalliseen elämään tai silleen mikä oli ennen.” (haastateltava sininen)

”Nythän se on parantunu, ni mä toivoisin, et se loppuis jo kohtpuoliin.” (haastateltava oranssi)

”Sitä vähän ärsytti jo ku ne kävi.” (haastateltava punainen)

Kaksi perheistä vastasi kysymykseen koskien lapsen kokemusta perhetyön loppumisesta. Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että lapset eivät reagoineet työskentelyn päättymiseen. Kyseisillä perheillä oli alle vuoden ikäiset lapset.

”... ei se sillee reagoinu, et ne tunnistaa ku tulee tiellä vastaa...” (haastateltava punainen)

”emmä usko, vähän epäilen, et ei ne ees tiedosta koko asiaa.” (haastateltava oranssi)

Kahdella haastateltavista työskentelyn loppuvaiheessa alun pelko perhetyötä kohtaan muuttui peloksi työskentelyn loppumista kohtaan. Perheet eivät kokeneet vielä olevansa valmiita lopettamaan työskentelyä ja jatkamaan elämää omilla avuilla. Järvisen ym. (2007, 82) mukaan perheen tulisi kokea perhetyön loppuvan heille sopivassa vaiheessa ja päättymisestä tulisi keskustella perheen kanssa hyvissä ajoin. Lopettaminen voi olla vanhemmille oppimiskokemus esimerkiksi oman selviytymisen kannalta.

”... mua hirvitti, koska mua pelotti et ei nyt mun mielestä me ei oltu ihan kunnossa vielä.” (haastateltava punainen)

Järvinen ym. (2007, 82) kirjoittavat myös, että työskentelyn loputtua perheellä on mahdollisuus ottaa yhteyttä perhetyöntekijöihin mikäli he kokevat sen tarpeelliseksi. Kolme perheistä vastasi aiheeseen ja kaikki olivat sitä mieltä, että on hyvä, että pystyy jälkikäteen vielä otamaan yhteyttä perhetyöntekijöihin. Perheet kokivat hyväksi tietää, että apua on aina saatavilla.

”kyl mä tiedän, että jos tulee jotain ni saa apua jos pyytää ni saa sen avun takaisin.” (haastateltava oranssi)

*”Pystyy soittaa ja tollee et ei se sillee loppunu, sinne voi ottaa yhteyttä jos tarve.”
(haastateltava punainen)*

”Nii mä voin aina soittaa tänne, et ne tulee sitte vaikka heti.” (haastateltava sininen)

9 Tulosten yhteenveto

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä oli kuvata pienten lasten perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä Sipoon perhepalvelukeskuksessa. Pyrimme teemahaastattelun avulla tuottamaan tietoa perheiden kokonaisvaltaisista kokemuksista perhetyöstä. Teemahaastattelun avulla tuotettu tieto vastasi tutkimustehtäväämme. Yleiskuvana haastatteluista jäi perheiden alun epätietoisuus perhetyötä kohtaan, joka kuitenkin muotoutui työskentelyn edetessä luotamukseksi ja hyväksynnäksi perhetyötä sekä perhetyöntekijöitä kohtaan.

Haastateltavilla oli epäilyksen tunteita perhetyön alkamista kohtaan, koska he eivät aluksi tienneet ja ymmärtäneet työskentelyn sisältöä. Haastateltava, jonka lapset olivat jo muutama vuoden ikäisiä, koki, että työskentelyn alkaminen oli hankalaa lapsille. Kaksi haastateltavista mainitsi pelon lastensuojeluilmoitusta kohtaan, koska he pelkäsivät joutuvansa luopumaan lapsistaan. Epäilyn ja pelon tunteet siirtyivät kuitenkin syrjään kaikilla haastateltavilla ensimmäisen tapaamisen ja työskentelyn aloittamisen myötä. Perheet saivat tietoa perhetyöstä ja hyväksyivät sen.

Perhetyöstä muodostui perheille tärkeä elementti heidän elämässään. Kolme neljästä perheestä mainitsi kokeneensa perhetyöntekijän tuttuna ja turvallisena ihmisenä. Myös lasten koettiin osana perhettä hyväksyneen perheen ulkopuolisen henkilön, perhetyöntekijän. Jokainen perhe koki saaneensa apua tilanteeseensa. Avun koettiin tuoneen helpotuksen tunteen. Perheet saivat sekä henkistä että konkreettista apua. Keskustelut perheiden vanhempien ja perhetyöntekijöiden kanssa koettiin tärkeiksi konkreettisen avun ohella. Lasten voinnista puhuttiin ja perheiden vanhemmat kokivat pystyvänsä puhumaan perhetyöntekijöille huolistaan. Puhuttaessa perhetyöntekijöiden työskentelystä lasten kanssa perheet mainitsivat perhetyöntekijöiden lähinnä hoitaneen lasta, kun vanhemmat itse olivat väsyneitä tai hoitamassa muita asioita. Perhetyöntekijät myös jakoivat neuvoja kuinka toimia lasten kanssa tilanteissa, joissa vanhemman ja lapsen yhteistyö ei suju. Kolme neljästä haastatellusta koki oman toimintansa muuttuneen lasten kanssa positiivisesti perhetyön myötä. He kokivat tekevänsä lasten kanssa enemmän asioita yhdessä.

Perheet puhuivat perhetyön loppumisesta. Kaksi haastatelluista koki aluksi pelkoa lopettamista kohtaan, epäilystä omasta jaksamisesta. Kaksi muuta haastateltua koki taas voivansa jo tarpeeksi hyvin jatkaakseen elämäänsä itsenäisesti. Kuitenkin kolme perhettä ilmaisi loppuvaiheessa olleen hyvä, että perhetyöntekijöiden käyntejä vähennettiin. Kaksi perhettä, joilla lapset olivat alle vuoden ikäisiä, kokivat, että lapsi ei reagoanut perhetyön päättymiseen. Perheet kokivat myönteisenä sen, että työskentelyn loppumisen jälkeen pystyi tarvittaessa ottamaan yhteyttä uudelleen perhetyöntekijöihin.

10 Pohdinta

10.1 Opinnäytetyön herättämät ajatukset

Myllärniemi (2007, 41) kirjoittaa vanhemmuuteen keskittyneestä työskentelystä, jossa kuitenkin huomioon tulee ottaa vanhemman toiminta suhteessa lapseen. Myös Järvinen ym. (2007, 24) mainitsevat keskittymisen vanhempien hyvinvointiin, mutta tämä tapahtuu yleensä työskentelyn alkuvaiheessa. Opinnäytetyömme tuloksista ilmeni, että työskentely painottui lähinnä vanhempien kanssa käytäviin keskusteluihin omista henkilökohtaisista sekä perheen ongelmista. Vanhempien kertomana tutkimustuloksista kävi ilmi, että lapset olivat myös mukana työskentelyssä. Perhetyöntekijän työskentely lasten kanssa oli suurelta osin lasten hoitamista ja ajan viettämistä heidän kanssaan. Vanhemmat kokivat keskustelut tärkeiksi hyvinvoinnin kannalta. Jäimme pohtimaan, kokivatko vanhemmat keskustelut tärkeiksi oman vai koko perheen hyvinvoinnin kannalta? Aiemmin olemme maininneet työssämme, että vanhempia auttamalla autetaan lasta, mutta mielestämme lapsen kuuntelemista tulee myös painottaa. Lapsellakin voi olla tärkeää sanottavaa perheen tilanteesta. Jo muutaman vuoden ikäinen lapsi aistii ympärillään olevia tapahtumia ja mahdollisesti tulehtuneen ilmapiirin. Mielestämme perhetyössä tulee ottaa koko perhe huomioon, mutta ymmärrämme, että alussa työskentely painottuu vanhempiin, koska lasten hyvinvointi lähtee vanhemmista. Opinnäytetyömme nimessä esiintyy tästä johtuen väite: ”Vanhemmat huolen lähteinä, lapset huolen kohteina?” Jotta lapset voisivat hyvin, on myös vanhempien, heistä huolta pitävien ihmisten, voitava hyvin. Perhetyössä onkin tärkeää ottaa huomioon sekä lapset että vanhemmat. Myllärniemi (2007, 39 - 40) kirjoittaa myös siitä, että vanhemmat nähdään huolen lähteinä ja lapset huolen kohteina. Vanhempien toiminta muokkaa lapsen toimintaa.

Tuloksissa vanhemmat kuvasivat saamiaan neuvoja perhetyöntekijöitä. Perhetyöntekijät neuvoivat vanhempia lastenhoidon perusasioissa, esimerkiksi nukkumaan menossa. Neuvot olivat välillä hyvinkin konkreettisia. On hyvä mielestämme aloittaa asioiden käsittely ”ruohonjuuritason tasolta”. Perusasioiden osaaminen tuo turvaa ja varmuutta vanhempien ja lasten väliseen toimintaan, myös perhetyön ollessa ohi.

Sipoon perhepalvelukeskuksessa on kolmenlaista perhetyön muotoa: ennaltaehkäisevää, lastensuojelullista ja kodinhoidollista. Opinnäytetyömme tuloksista saimme käsityksen, että nämä kolme perhetyön muotoa sekoittuvat käytännössä. Vaikka perheet olivat lastensuojelun perhetyön asiakkaita, niin työskentely ei aina vaikuttanut selkeästi lastensuojelulliselta. Vanhempien kertomana sai käsityksen, että mukaan sekoittui piirteitä ennaltaehkäisevästä sekä kodinhoidollisesta perhetyöstä. Lastensuojelun perhetyötä tehdään perheissä, joissa tulisi olla vakavasti kriisiytynyt tilanne. Pohdimme olevan mahdollista, että vanhemmat eivät meille kaikkea kertoneet perheensä tilanteesta. Tämän vuoksi tuloksista saimme käsityksen, että perhetyö ei selkeästi ollut lastensuojelullista. Toki perhetyön eri muodot sekoittuvat käytännössä, mutta sekä perheiden että perhetyöntekijöiden työskentelyn sujuvuuden kannalta perhetyön eri muotojen työskentelytapoja tulisi selkeyttää.

Jokaisesta perheestä huokui vahvasti positiivinen kokemus perhetyöstä. Aluksi perheet eivät maininneet epäilyistä tai peloista perhetyötä kohtaan, mutta tästä kysyttäessä he kertoivat heillä olleistaan epäilyksistä. Pohdimmekin vaikuttiko tähän se, että perheet miettivät kuulevatko perhetyöntekijät heidän vastauksistaan. Saatekirjeessä ja haastattelun alussa mainitsimme erikseen, että perhetyöntekijät eivät tule saamaan tietoa mikä perhe on vastannut mitään.

Opinnäytetyömme käsitteli alle kouluikäisiä lapsia ja opinnäytetyömme edetessä pohdimme, tuliko lasten ääni tarpeeksi riittävästi esille tutkimustuloksissa. Haastattelimme vanhempia, joten suoranaisesti lapsilta emme saaneet heidän omia kokemuksiaan. Yritimme mahdollisimman laajasti haastattelujen avulla kysyä lasten kokemuksia vanhemmilta. Meidän täytyi luottaa siihen, että vanhemmat kertoivat meille oleellista tietoa lapsistaan ja näiden kokemuksista. Kahdessa haastattelussa perheessä lapset olivat alle vuoden ikäisiä, joten heidän kokemusten esiintuominen ei olisi henkilökohtaisella haastattelulla edes onnistunut.

10.2 Kehittämisehdotukset

Tutkimuksia perhetyöstä lasten näkökulmasta löytyy, mutta mielestämme aihe on tärkeä, joten tätä tulisi tutkia lisää ja eri-ikäisten lasten kokemusten pohjalta.

Tutkimustuloksista, tutkimustehtävämme ulkopuolelta, selvisi mielenkiintoisena asiana haastateltavien tietämättömyys perhetyöstä. Kolme neljästä perheestä kertoi, ettei tiennyt perhetyöstä tai tällaisesta avun mahdollisuudesta. Tämä oli mielestämme mielenkiintoinen havainto ja pohdimme siihen syytä. Voisiko siihen vaikuttaa Sipoon kunnan pieni koko? Ehkä perheet ajattelivat, että apua saadakseensa täytyisi lähteä kauemmas, ehkä jopa Helsinkiin asti. Tämä saattoi vaikuttaa perheiden motivaatioon etsiä apua. Asiaan saattoi myös vaikuttaa

se, että Sipoon perhepalvelukeskus on niin uusi asia, etteivät ihmiset sen takia ole siitä kuulleet. Ihmisillä on yleisenä käsityksenä lastensuojelusta (mikä tuli myös opinnäytetyössämme ilmi), että se on ”paha asia” ja vanhemmat voivat menettää lapsensa. Huostaanottojen syynä usein voi olla taustalla liian myöhäinen apu, jolloin ainoa ratkaisu on huostaanottaa lapset. Tarinat tällaisista tapauksista leviävät ihmisten keskuudessa. Varhainen tuki ja perhetyö ovatkin tärkeässä roolissa tukea perheitä aikaisessa vaiheessa ja estää huostaanotot. Tällaiset onnistumiset usein kuitenkin jäävät kertomatta muille, joten tieto varhaisesta avusta jää kuulematta. Yksi tutkimuksemme tavoitteista olikin saada perhepalvelukeskukselle näkyvyyttä, joten toivottavasti tieto perhetyöstä Sipoon kunnassa leviää. Neuvoloissa, terveyskeskuksissa ja muissa paikoissa, joissa perheet käyvät tai viettävät aikaa, tulisi kertoa perhetyöstä hyvänä ja auttavana asiana. Sipoon perhepalvelukeskus on uusi asia, joten tätä paikkana voisi mainostaa ja kertoa esimerkiksi paikallisessa lehdessä, mitä perhetyö pitää sisällään.

Tuloksista ilmeni perhetyön eri muotojen sekoittuminen käytännössä ja tästä lähdimme pohtimaan mahdollista kehittämissuunnitelmasta. Mielestämme Sipoossa perhetyöntekijöiden olisi tärkeää luoda selkeät käytännön toimintamallit eri perhetyön muotoihin työntekijöiden itsensä ja asiakasperheiden vuoksi.

10.3 Eettisyys ja luotettavuus

Hirsjärvi ja Hurme (2009, 19 - 20) kirjoittavat, että eettiset ongelmat ovat osa jokaista tutkimusta. Ihmistieteissä eettisten ongelmien kanssa joutuu tekemisiin tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Esimerkiksi haastattelutilanteessa eettisiä ongelmia voi ilmetä monenlaisia, koska tilanne on vuorovaikutuksellinen haastateltavan ja haastattelijan välillä. Tärkeimpinä eettisinä periaatteina voidaan sanoa olevan informaatioon perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Vilkkä (2005, 29) toteaa tutkimusetiikan (yhteisesti sovitut pelisäännöt tutkimuksen osapuolten kesken) kulkevan tutkijoiden mukana koko tutkimusprosessin ajan. Tutkija aloittaa tutkimuksen teon eettisellä keskustelulla ideointivaiheessa ja lopulta palaa tutkimuseettiseen keskusteluun tuloksien tiedottamisvaiheessa.

Noudatimme opinnäytetyössämme Laurea-ammattikorkeakoulun tutkimuseettisiä ohjeita (2007) ja teoriapohjasta nousseita eettisiä ohjenuoria. Saatekirjeessä kerroimme haastateltaville, mitä tutkimme ja miksi. Kerroimme myös mihin tarkoitukseen heidän vastauksensa menevät ja mitä vastauspapereille käy analysoinnin jälkeen (paperit hävitettiin yksityisyyden suojaavaa menetelmää käyttäen). Kerroimme haastateltaville myös, että takaamme heille vastauksien analysoinnissa ja opinnäytetyöraportissa yksityisyyden ja, että käsittelemme heidän vastauksensa luottamuksellisesti. Haastattelun voi myös keskeyttää milloin tahansa ja siihen suostuminen oli vapaaehtoista. Tutkijoina meidän tulee olla sitoutuneita noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa Vilkan (2005, 30 - 33) mu-

kaan tutkijoiden valitsemia eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä, jotka ovat hyväksytyt tiedeyhteisön taholta. Vilpillisesti tehty tutkimus ei ole hyväksyttävää. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavia ja toisia tutkijoita, tiedeyhteisön jäseniä. Tutkimuksen on myös noudatettava teoreettista toistettavuutta eli lukija pystyy seuraamaan suunnitelmassa ja lopullisessa työssä olevaa kuvausta tai ymmärtää sen sisältö. Suunnitelma ja tutkimus tuleekin kirjoittaa tarkasti ja rehellisesti. Tutkimuksen on oltava myös avoin ja siinä on oltava kontrolloitavuutta. Tärkeää on muistaa, että tutkimusta tehdessä tutkijoilla on oltava kantaa ottamaton asenne. Meidän oli opinnäytetyön tuloksia analysoidessamme pidettävä mielessä tutkimustehtävämme, jotta opinnäytetyöstä tulisi luotettava ja, jotta käyttäisimme vain haastateltavien kommentteja. Omien mielipiteiden tai ennakkoluulojen ei saanut antaa vaikuttaa analysointiin. Ennakkoluulot ja oletukset tuli kuitenkin huomioida, jotta pystyimme jättämään ne taka-alalle, eivätkä ne vaikuttaisi tuloksiin.

Haastateltavat saimme Sipoon perhepalvelukeskuksen työntekijöiden avustuksella. He valitsivat omista asiakasperheistään perheitä, joilta he kysyivät mahdollista kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Tämän jälkeen lähetimme työntekijöille saatekirjeet, jotka he toimittivat eteenpäin asiakasperheille luettavaksi. Eettisyyden ja luotettavuuden kannalta mielestämme oli hyvä, että perheet valittiin meille etukäteen. Emme kokeneet tärkeäksi, että olisimme tutustuneet perheiden taustoihin sen enempiä, koska se ei olisi ollut oleellista tutkimuksemme kannalta eikä se olisi liittynyt tutkimustehtäväämme.

Vapaaehtoisuuden ja luottamuksellisuuden korostaminen on tärkeä asia haastateltavien motiivoinnissa. On tärkeää tehdä heille selväksi, että heidän henkilötietonsa (esim. nimensä) ei tule näkyviin raporttiin, koska se ei ollut oleellista opinnäytetyössämme. Se, että haastateltava osallistuu tutkimukseen vapaaehtoisesti, lisää se myös mahdollisesti haastateltavan halua kertoa enemmän kokemuksistaan. Anonymiteetin turvaaminen ei kuitenkaan ole ainoa asia, joka tulee yksityisyyden kunnioittamisessa huomioida. Kuula kirjoittaa kirjassa *Etiikkaa ihmistieteille* (2006, 124 - 126) myös itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta. Yksityisyyden rajan päättää tutkimukseen osallistuva henkilö itse antaessaan sellaisia tietoja mitä itse haluaa antaa. Itsemääräämisoikeudessa kyse on taas siitä, että tutkittavalla on oikeus ja valta kontrolloida omaa tietoaan sekä kenelle ja missä hän sitä jakaa. Tämän vuoksi halusimmekin kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tutkittavat tiedostivat opinnäytetyöhön osallistumisen olevan vapaaehtoista. Tärkeää oli myös huomioida se, että opinnäytetyön tietoja ei saa joutua ulkopuolisen käsiin. Kuula (2006, 127 - 128) kirjoittaa, että tutkimusaineistoa ei saa käyttää tutkittavia koskevaan päätöksentekoon. Esimerkiksi sosiaalialalla tämä tarkoittaa sitä, että aineistosta syntynyttä informaatiota ei saa luovuttaa päättäjille, kuten sosiaalityöntekijöille.

Haastateltaville kerroimme etukäteen, että vastauksia ei luovuteta perhetyöntekijöille ja, että haastattelu jää sellaisenaan vain siinä olleiden henkilöiden tietoisuuteen. Tähän yksityisyyden suojaan liittyen koimme, että luotettavuuden kannalta oli tärkeää, etteivät perhetyöntekijät olleet haastattelutilanteissa paikalla. Perheet saivat vapaasti kertoa kokemuksistaan ilman päättäjien läsnäoloa. Osaltansa myös se, että haastateltavat eivät tunteneet meitä ollenkaan, vaikutti tutkimuksen luotettavuuteen. Perheet eivät todennäköisesti koskaan tapaa meitä enää, joten heidän oli mahdollisesti helpompaa kertoa meille asioistaan.

Ennen haastattelun alkua pyysimme tutkittavilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Kuu-la (130 - 131) kirjoittaa, että lain mukaan tutkittavien tietojen tarkastelu on sallittu yksiselitteisesti annetulla suostumuksella. Suostumuksen tulee olla nimenomainen, kun tutkimuksessa käsitellään arkoja asioita. Aroiksi asioiksi luetaan myös henkilön sosiaalihuollon tarve sekä hänen saamansa sosiaalihuollon etuudet, palvelut ja tukitoimet. Tämän vuoksi opinnäytetyösämme oli erityisen tärkeää pyytää ja saada tutkittavien vapaaehtoinen suostumus.

Valitsimme haastattelupaikaksi vanhemmille tutun paikan, Sipoon perhepalvelukeskuksen tilat. Perheiden kotiin emme kokeneet eettisesti hyväksi mennä tekemään haastattelua. Toki koti olisi heille turvallinen ja tuttu ympäristö, mutta koska olemme haastateltaville vieraita ihmisiä, emme kokeneet tarpeelliseksi mennä heidän kotiinsa. Sipoon perhepalvelukeskuksen tilat olivat neutraali vaihtoehto haastattelujen suorittamiselle. Jouduimme välillä vaihtamaan haastattelutiloja, koska perhepalvelukeskusta remontoitiin, joten jouduimme etsimään rauhallisemman tilan. Tätä tilannetta oli mietittävä eettisyyden kannalta, koska meidän oli varmistettava, ettei kukaan ulkopuolinen kuulisi haastattelujamme. Saimme onneksi hyvät paikat haastatteluille, eikä meitä tultu häiritsemään.

Vilka (2005, 158 - 159) kirjoittaa, kuinka tutkimuksen luotettavuus on kiinni tutkijan rehellisyydestä. Tutkijan on oltava koko tutkimusprosessin ajan rehellinen tekemistään valinnoista ja pystyttävä selittämään, miksi teki tietyllä tavalla tai miksi valitsi tietyn tavan toteuttaa jokin asia. Luotettavuus riippuu siis suurelta osin tutkijan kyvystä dokumentoida päätöksensä. Hirsjärvi ja Hurme (2009, 185 - 187) toteavat tutkimuksen luotettavuuden riippuvan sen laadusta, miten tutkimus on toteutettu. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan reliaabelin ja validin kautta. Reliaabelilla tarkoitetaan, että toinen tutkija voi saada saman tuloksen tutkimalla samaa uudemman kerran. Validius taas tarkoittaa sitä, että tutkija on tutkinut sitä mitä oli tarkoituskin. Tähän vaikuttaa tutkijan tulkinta aineistosta. On olemassa kolmenlaisia käsitteitä, joita tutkijan tulee osata tulkita: muiden tutkijoiden määritelmät, arkikokemukset ja tutkittavien määritelmät. Tarkalla käsitteanalyysillä tarkennetaan tutkimuksen luotettavuutta ja saavutetaan helpommin se, mitä luvattiin tutkia.

Saimme mielestämme opinnäytetyöstämme rehellisen, emmekä jättäneet mitään tärkeitä asioita pois. Sipoon perhepalvelukeskus saa varmasti hyödynnettyä tuloksiamme tulevaisuudessa. Opinnäytetyön luotettavuuden kannalta olemme perustelleet päätöksemme käyttää tiettyjä tutkimusmenetelmiä. Opinnäytetyömme on myös validi, koska se vastaa tutkimustehäväämme. Olemme mielestämme onnistuneet tekemään eettisesti pätevän opinnäytetyön, joka on tärkeä asia hallita sosiaaalialalla.

Lähteet

Gordon, T. 2004. Toimiva perhe. Helsinki: LK- Kirjat.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakes, Työpapereita 9/2008. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>
Luettu 10.9.2010.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu- teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 117 - 132.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Yliopistopaino.

Hyytinen, R. 2009. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutuksessa. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 214 - 231).

Isoherranen, K. & Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä - moniammatillinen yhteistyö. Porvoo: WSOY.

Järvinen, R. & Lankinen, A. & Taajamo T. & Veistilä, M. & Virolainen A. 2007. Perheen parhaaksi - perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kaikko, K. & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 76 - 88.

Karppinen, M. 2010. Perhetyöntekijän kertoma tieto. Sipoon Perhepalvelukeskus. Sipoo

KASTE- ohjelma

<http://pre20090115.stm.fi/hl1212563842632/passthru.pdf>

Luettu 12.11.2010.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: WS Bookwell Oy, 70 - 73.

Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Hakapaino Oy, 124 - 140.

Laine, T. 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: WS Bookwell Oy, 28 - 45.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma

http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf

Luettu 12.11.2010.

Lehmonen, S. 2009. ”Nyt tarvis apua!”- Perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä. Laurea- ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6576/opinnaytetyo_suvi_lehmonen.pdf?sequence=1
Luettu 25.11.2010.

Lehtomaa, T. 2005. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus-merkitys-tulkintaymmärtäminen. Tartu: Guttenberg AS, 163 - 194.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. Yliopistopaino.

Mäkinen, R. & Pasanen, A. 2010. Kokemuksia Alvari-perhetyöstä perheiden ja työntekijöiden kertomana, ”Lapsihan on se asia, jonka pitäisi lävistää kaiken tän työskentelyn.” Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15132/makinen_reetta.pdf?sequence=1
Luettu 25.11.2010.

Perhetyö avohuollon tukitoimena
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>
Luettu 10.4.2010.

Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteen teoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus-merkitys-tulkintaymmärtäminen. Tartu: Guttenberg AS, 115 - 162.

Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön - arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-kustannus.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saaranen-Kauppinen 2006. KvaliMOTV. 1.2. Mitä laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html.
Luettu 21.9.2010.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy, 240 - 255.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas Stakes. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.

Uusi lastensuojelulaki

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;63;375;114584;131077;131744

Luettu 10.4.2010.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Yesilova, K. 2007. Perheen puolesta. Teoksessa J. Vuori & R. Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 39 - 64.

Liitteet

Liite 1 Saatekirje tutkimukseen osallistuville

LAUREA - AMMATTIKORKEAKOULU

Hei!

Olemme kaksi Laurea - ammattikorkeakoulun opiskelijaa ja teemme opinnäytetyömme Sipoon perhepalvelukeskuksen perhetyötä koskien. Aiheenamme on pienlapsiperheiden (lapset alle 7-vuotiaita) vanhempien kokemuksia perhetyöstä. Tarkoituksenamme on tutkimustulosten avulla tuottaa tietoa perhetyöntekijöille, jotta he mahdollisesti pystyvät kehittämään työtään.

Kyseessä on haastattelu, joka nauhoitetaan. Haastattelun jälkeen puramme nauhat kirjalliseen muotoon, jonka jälkeen nauhat tyhjennetään. Kun olemme koonneet tutkimuksen aineiston, haastattelussa tuotettu kirjallinen aineisto tuhoetaan. Kirjallinen aineisto tuhoetaan yksityisyyttä suojaavalla menetelmällä. Haastateltavan nimi tai mikään henkilöllisyydestä kertova tieto ei tule tutkimukseemme.

Teidän vastauksenne tullaan analysoimaan ja käsittelemään luottamuksellisesti.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää milloin tahansa.

Tutkimushaastattelu jää ainoastaan haastattelutilanteessa mukana olevien osapuolten tietoisuuteen eli haastateltavien ja haastattelijoiden. Sipoon perhepalvelukeskuksen työntekijät eivät haastattelumateriaaleja näe. Tällöin haastattelussa annetut tiedot eivät vaikuta perhetyöntekijöiden ja haastateltavien keskinäiseen työskentelyyn.

Syksyisin terveisin,

Miia Kumpulainen, Laurea - ammattikorkeakoulun 3. vuoden opiskelija

Heli Kojo, Laurea - ammattikorkeakoulun 3. vuoden opiskelija

Liite 2 Suostumuslomake

LAUREA - AMMATTIKORKEAKOULU

SUOSTUMUSLOMAKE

Suostun osallistumaan haastatteluun koskien opinnäytetyötä. Opinnäytetyön aiheena on kuvata lastensuojelun perhetyön pienlapsiperheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä Sipoon perhepalvelukeskuksessa. Haastatteluni nauhoitetaan, jonka jälkeen aineistosta analysoidaan tulokset. Nauhat tyhjennetään ja haastattelusta tuotettu kirjallinen aineisto tuhotaan yksityisyyttä suojaavalla menetelmällä. Missään vaiheessa henkilötietoni eivät tule tutkimukseen eikä lukijoiden tietoisuuteen.

Paikka ja päivämäärä _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys _____

Liite 3 Tutkimuslupa

SIPOON KUNTA
SIBBO KOMMUN
Muu päätös
sosiaalityön päällikkö

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
TJÄNSTEMANNABESLUT

13.10.2010

7 §

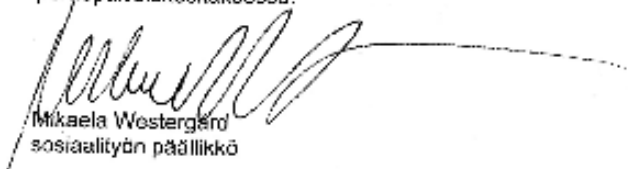
Asia/Ärende

Tutkimusluvan myöntäminen Heli Kojolle ja Miia Kumpulaiselle

Päätös/Beslut

Heli Kojolle ja Miia Kumpulaiselle myönnetään tutkimuslupa, jotta he voivat suorittaa opinnäytetyönsä Laurea-Ammattikorkeakoulussa.

Tutkimuksen nimi:

"Vanhemmat huolen lähteinä ja lapset huolen kohteina?"
-lapsiperheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä Sipoon
perhepalvelukeskuksessa.

Mikaela Westergård
sosiaalityön päällikkö

Liite 4 Teemahaastattelun teemat

Teema 1:

Kokemuksia asiakkuuden alkamisesta

Teema 2:

Kokemuksia työskentelyvaiheista ja niiden etenemisistä

Teema 3:

Kokemuksia asiakkuuden loppumisesta

Teema 4:

Kokemuksia nykytilanteesta

Liite 5 Esimerkki analyysitaulukosta

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
"Tosi hyvä kokemus siitä, että ne tuli kaikki kotiin ja kaikki istuttiin siin samassa pöydässä ja kaikki sai sitte, kaikilla oli ehdotuksia, et mitä tehään."	Perhetyöntekijöiden tapaaminen ja ehdotuksia työs-kentelyyn	Työskentelyn käynnis-täminen	Kokemus työskente-lyn aloittamisesta	Työskentelyproses-sin alkaminen sekä epäilyn ja pelon kokemukset
"Sillee eka oli että ju-teltiin, mitä ja miten tää lähtee ja miten saa-daan vuokra..."	Työskentelyn aloit-tamisesta juttele-minen			
"...tavattiin kaikki yhes-ä sillo. ja tota noin nii sillo niin ku sovittii alus-tavasti että millo x al-kaa sitte käymää ja kuinka usein käy."	Alkutapaaminen ja tilanteen kartoit-taminen	Tilanne työskentelyn alkaessa		
"ekaks käyti läpi nää tukiverkostot ja vähä minkälainen perhe me ollaa..."	Perheen tilanne perhetyön alkaessa			
"...sit siitä ne vaan kat-teli vähän asuntoa ja kyseli asioita silleen niinku tulojen kanssa ja muutenki ja siitä me juteltiin eniten."	Perheen tilanteen selvittely perhe-työn alkaessa			
"...kun ne tuli niin usein käymään alussa, se oli rankkaa."	Perhetyön alkaessa useat käynnit van-hemmille rankkaa	Perhetyön alkaminen haasteellista		
"Tietysti se alussa oli niilleki vaikeeta..."	Perhetyön alkami-nen vaikeaa lapsil-le			
"... eka pari kertaa oli vähä semmosii epäilyt-tävii..."	Ensimmäiset kerrat epäilyttäviä	Epäily perhetyötä kohtaan	Epäilyn ja pelon kokemukset sekä niiden hyväksyminen	
"No, ihan aluksi oli tie-tysti vähän silleen, että miks ne tulee ja mitä se tekee..."	Epäily perhetyön-tekijöitä kohtaan			
"...mua vähän pelotti, koska se oli niinku että mä pelkäsin, et ne ottaa lapset pois tai jotain"	Pelko lasten pois-ottamisesta	Pelko lasten menet-tämisestä perhetyön vuoksi		
"Ku ne teki sen lasten-suojeluilmoituksen mikä kuuluu tehdä, niin se vähän hirvitti et mitä kaikkee se sisältää."	Pelko lastensuoje-luilmoitusta koh-taan			

"...mua hirvitti koska mua pelotti vähäsen et ei nyt mun mielestä ne ei oltu ihan kunnossa vielä."	Pelko lopettamista kohtaan	Epäily oman perheen voinnista		
"...et nyt jos se vaikka loppuis kohta tai näin, niin voi olla et oltais taas sillee, et ei tulis tehty tai lähetty mi-hinkää."	Pelko lopettamista kohtaan			
"Kyl se siitä sit loppujen lopuks meni ihan hyvin."	Lopettamisen pelon voittaminen	Pelon voittaminen		
"...sitä vaan tuli pelko, mut selvittiin asioita ja juteltiin, ni se pelko lähti pois, juttelemalla."	Pelon voittaminen asioista juttelemalla			
"...ku otat sen askeleen ja kysyt sitä apuu, nii yllättävän hyvin se sit tulee se apu sieltä ja se on niin luonnollista."	Avun kysymisen kynnyksen voittaminen	Vaikeiden asioiden hyväksyminen		
"Mut loppujen lopuks ni ei se mitää, se oli vaa semmonen mikä pitää tehä et saa apua."	Lastensuojeluilmoituksen teon hyväksyminen			